

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2017

Lucie ZAPLETALOVÁ

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Katedra primární a preprimární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE
Lucie ZAPLETALOVÁ

**Sexualita a násilí ve sdělovacích prostředcích
z pohledu žáků primární školy**

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D.

Olomouc 2017

Poděkování

Děkuji tímto vedoucí/mu diplomové práce Doc. PaedDr. Miluši Raškové, Ph.D., za odborné vedení, metodickou pomoc a cenné rady, které mi byly poskytnuty při vypracování této práce.

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.“

V Mohelnici dne 9.4.2017

Lucie Zapletalová

Obsah

Obsah.....	5
Úvod.....	7
I. Teoretická část	
1 Základní pojmy a definice	Chyba! Záložka není definována.
1.1 Definice médií	10
1.2 Funkce hromadných sdělovacích prostředků	11
1.3 Internet	12
1.4 Kyberprostor a WWW (web)	13
1.5 Chytré telefony	13
1.6 Vývojové etapy dětí podle věku	14
1.7 Vývoj kognitivních schopností dětí v mladším školním věku	14
1.8 Socializace dítěte	16
1.9 Vliv médií na socializaci dítěte.....	17
1.10 Vliv počítačů a internetu na vývoj dítěte.....	17
2 Nebezpečí internetu	20
2.1 Online nebezpečí.....	20
2.2 Kyberšikana	21
2.3 Kybergrooming.....	22
2.4 Manipulace s dětskou obětí	23
2.5 Kyberstalking.....	25
2.6 Jak poznat kybergroomera, kyberstalkera	26
2.7 Sexting.....	26
3 Metodika a metodologie výzkumu	28
3.1 Kvalitativní a kvantitativní průzkum	28
3.2 Základní techniky sběru dat při kvantitativním průzkumu	29
3.3 Popis.....	30
3.4 Standardizace průzkumu	31
3.5 Technika sběru dat	32
3.6 Formy rozhovoru	33
3.7 Jednotky zkoumání a zjišťování	34
3.8 Předběžný výzkum.....	34
3.9 Sběr dat a informací.....	35
3.10 Zpracování získaných informací	35
3.11 Dodržení etický aspektů	36

II. Praktická část	
4 Vlastní průzkum a analýza.....	38
4.1 Respondenti průzkumu podle jednotlivých ročníků	38
4.2 Vyhodnocení dotazníků, tabulky a grafická prezentace	40
4.3 Výsledky polostrukturovaného rozhovoru s pedagogy.....	55
Diskuze.....	58
Závěr	60
Seznam použité literatury.....	62
Přílohy	68

Úvod

„Učení a internet dnes tvoří spojené nádoby.“

Internet a naše nejmladší generace, tak by mohl znít název této diplomové práce, protože kdo je v dnešní přetechnizované době největším znalcem moderních technologií? Starší spoluobčané (?), kterým by takové prvenství mělo náležet, to určitě nejsou. Střední generace (?) je už lepší a také se její znalosti mohou rovnat s nastupující generací, to znamená mládeží a dětmi školního věku. Ano, naše děti a mládež se stávají vládci moderních informačních technologií, které v posledních deseti dvaceti letech ovládají lidstvo na celé planetě.

Pryč jsou doby, kdy rodiče museli každý večer svolávat svoje ratolesti z venkovních her, ať bylo počasí jakékoliv. Na každém plácku se hrál fotbal nebo hokej, vybíjená a odbíjená, bruslilo se, sáňkovalo, lyžovalo a o další hry také nebyla nouze. Dnes je to přesně naopak. Domníváme se, že devadesát procent rodičů potvrdí, že musejí svoje děti vyhánět ven, na vzduch. Přímo od počítačů, na kterém je téměř neustále spuštěn internet a všechny existující sociální webové stránky. Děti vyměnily svoje klasické hry za ty moderní – počítačové. Stávají se z nich počítačové gambleři od nejútlejšího věku. Mnozí ještě neumějí číst a psát, ale v počítačích a hrách se vyznají jako málokdo. To je obrázek dnešní doby. Realita.

Jako pedagožku/učitelku I. stupně základní školy, mne zajímá, jak jsou na tom děti primárního školství s „počítačovou kulturou“ nejen pokud se týká užívání počítačů a dalších moderních médií, především mobilních telefonů, a zda si vůbec uvědomují při činnosti s nimi, že jim hrozí různá rizika, nejen ta technická – zavirování počítače, ale především ta, která se přímo týkají jejich osobního bezpečí. Předpokládám, že veškerý technický vývoj je natolik rychlý a dokonalý, že za pár let budou všechna současná moderní média zdokonalována a inovována, že současné znalosti počítačově gramotných lidí neboudou mít šanci bránit se silnému tlaku technických prostředků a různá bezpečnostní rizika se budou neustále zvyšovat. Proto zastávám názor, že je neustále zapotřebí zvyšovat nejen počítačovou gramotnost, ale současně také upozorňovat na různá nebezpečí, která díky užívání moderních médií ohrožují celou populaci, a to především děti a mládež. Jako příklad mohu uvést moderní televizory, které jsou schopné monitorovat domácnosti a soukromí každého majitele, který si takový přístroj pořídil domů.

Diplomová se práce zabývá novodobým fenoménem, který ohrožuje myšlení našich dětí od nejtútlejšího věku, kdy jim hrozí nebezpečí z poznání skutků, které jsou páčány většinou ve světě dospělých. Vydírání, psychický nátlak, drogy, sex, navádění k páčání trestné činnosti. Je zřejmé, že se nejedná pouze o problém, který by se dotýkal všech žáků a studentů v celé České republice, ale že se týká všech mladých uživatelů internetu a dalších moderních technologií v celém světě.

Výsledky různých průzkumů dokazují, že děti a počítače znamenají velká rizika. Přední příčky v užívání internetu v Evropě patří mimo jiné dětem z Estonska, Švédska a České republiky. Pomyslný žebříček doplňují děti z Velké Británie. K největším světovým uživatelům však patří děti a mládež v USA. Díky tomu jsou všechny děti potencionálně více vystaveny a ohroženy rizikům, která ke sledování internetu neoddělitelně patří. Tato fakta potvrdila celoevropská studie Bezpečnější internet, kterou financovala Evropská komise. Studii vypracovala organizace EU Kids Online, a podle ní patří české děti k nejintenzivnějším a nejdůvěřivějším uživatelům internetu; současně bylo konstatováno, že vyspělost našich uživatelů internetu je mnohem vyšší než u ostatních vrstevníků v Evropě, ale ani to nezabrání vzniku možných rizik.

Jsou opravdu děti a mládež ve svém myšlení natolik ohroženy moderními mediálními prostředky současnosti? Právě na tuto otázku budou dány odpovědi v následující teoretické i analytické části práce. Diplomová práce byla koncipována do dvou – na sebe vzájemně navazujících – částí: teoretické a praktické. Především teoretické podklady a jejich znalosti se staly určujícími pro prováděný průzkum, kdy se autorka při tvorbě dotazníku zaměřila na důležité otázky „počítačových znalostí“ respondentů. Současně s dotazníkem připravila otázky polostrukturovaného rozhovoru s respondenty – pedagogy. Vedle důležitých definic a vlivu médií na socializaci dětí lze považovat za obsahově velmi důležitou druhou kapitolu, která představuje různá online nebezpečí, vysvětluje jejich podstatu i zaznamenané chování dětských uživatelů internetu, respektive reakce a prostředky „agresorů“, kteří se velmi lehce dokážou dostat do přízně dětí. **Hlavním cílem bylo zjištění a ověření skutečnosti, zda jsou děti (a mládež) primárních škol opravdu natolik ohrožovány moderními médii, že jim hrozí frustrace ze sexuality a násilí, kterých mohou být svědky nebo dokonce samy účastny prostřednictvím počítačových her, surfování po internetu nebo sledováním nevhodných televizních pořadů, případně čtením pornografických časopisů a dalších tiskovin se sexuální tematikou nebo tematikou násilí.** Pro splnění hlavního cíle byly stanoveny dílčí cíle, které dopomohly svým objasněním k odpovědi na hlavní výzkumnou otázku, a splnění stanoveného hlavního cíle. **Dílčí cíle** měly objasnit dotazníkové otázky (viz

Příloha č. 1), prostřednictvím nichž autorka práce získala od malých respondentů dostatečný přehled o jejich znalostech a vnímání možného nebezpečí a ohrožení z okolního „počítačového světa. Předpokládáme, že současnou generaci dětí a mládeže ohrožují moderní média natolik, že se pod vlivem jejich působení může měnit i způsob myšlení, který neodpovídá jejich mentální vyspělosti. Předpokládáme, že odstranění negativních vlivů moderních médií může ovlivnit výchova v rodině, ve škole a především vytvoření různých zájmových aktivit, které by ukončily (nebo alespoň výrazně omezily) časový prostor, který děti a mládež tráví u svých PC. Odpovědi na dílčí a hlavní cíl budou v průběhu celé diplomové práce verifikovány a v jejím závěru budou navržena opatření, která by měla zlepšit současný stav chování naší budoucí generace.

PS. Jako varování všem mladým uživatelům internetu a dalších moderních médií by měl být trestný čin teprve 21letého mladíka z Plzeňska, který se pod vlivem zpravodajství a propagandy rozhodnul vstoupit do teroristických jednotek Islámského státu. Jeho skutek nedávno vzrušil širokou českou, ale i světovou veřejnost. Mladík za své jednání (zdrojem informací pro něho byl právě internet) a uchováváním - pro policii důležitých důkazů v mobilním telefonu - byl zadržen v loňském roce (2016) na turecko-syrských hranicích a vydán k potrestání do České republiky. Nejedná se o typický případ pro téma této diplomové práce, ale spíše o další variantu nebezpečí, které ohrožuje dětské a nedospělé uživatele moderních médií.

I. Teoretická část

1 Základní pojmy a definice

V první kapitole jsou představeny základní pojmy a definice, které se úzce týkají zadání diplomové práce a bez nichž by nemohl být splněn hlavní cíl, ani vytvořeny výzkumné otázky a provedena jejich verifikace.

Hlavním objektem celého bádání jsou děti, jejich učitelé a rodiče (rodina). Druhým důležitým faktorem jsou média jako nosiče zpráv a informací, se kterými je každý člověk ve styku denně už od útlého věku. Hlavní pozornost bude zaměřena na média moderních technologií (internet, mobilní telefony) a ostatní – klasické (noviny, časopisy, rozhlas, televize a film) budou zmíněny pouze okrajově.

1.1 Definice médií

Ve Slovníku spisovného jazyka českého jsou média (medium) definována jako zprostředkující osoba, prostředí/činitel/výplň prostor nebo látka, ve které je předmět uložen. Může se také týkat i knih, časopisů, elektronické pošty, letáků, filmového nebo audiovizuálního díla, tiskovin, magnetofonových pásků a dalších nosičů. (VOLEK, J. a kol., 2006, s. 8 – 19).

Československá encyklopedie mimo jiné uvádí, že média tvoří zvláštní kategorii prostředků masové informace, tzv. masová média. Slovník propagace definuje média jako prostředek komunikace, sdělovací prostředek, kterým nejčastěji bývá technické zařízení umožňující komunikaci mezi komunikátorem a příjemcem (recipientem). Dále jsou média také označována jako hromadné sdělovací prostředky nebo nositelé propagace. V propagaci však mají důležitou úlohu i jiná média, než masová (letáky, billboardy, výstavy, veletrhy, obaly, přednášky atd.) (Tamtéž).

K nejdůležitějším masovým médiím patří denní tisk a časopisy, rozhlas, televize a v neposlední řadě internet. Hlavním a charakteristickým znakem těchto médií je šíření a přenos různých informací. Z tohoto pohledu bychom mezi média mohli zařadit i telefon a s ním i celý online systém, na jehož základě pracují moderní technické prostředky (facebook, twitter a další). (Tamtéž).

Média poskytují v současné době prostor všem subjektům služby v šíření vlastních informací. Většina médií tento prostor poskytuje za úplatu, ale může je použít kdokoliv

k propagaci svých vlastních informací, výrobků a služeb; úplata z reklamy je jednou z nejdůležitějších součástí zdrojů příjmu médií, který jim zabezpečuje a posiluje jejich ekonomickou soběstačnost a mnohdy i jejich nezávislost. Hromadné sdělovací prostředky mají velmi důležitý význam pro všechny příjemce, protože ovlivňují významně sociální skutečnosti i cítění příjemců sdělení, jejich osobní představy a mohou tak ovlivňovat plně jejich myšlení a být nápomocny při vytváření nové reality, i když třeba čtenáři, diváci nebo posluchači vůbec neměli představy o sociálně patologických jevech, kterými jsou závislosti na drogách, tabáku, alkoholu, hracích automatech, a v současné době i na internetových sítích a televizi. U takových osob se mísí realita jejich všedního života s „realitou televizní nebo počítačovou“, což se zejména u mladých lidí projevuje vysokou agresivitou, negativním postojem k životu a ke svému okolí.

1.2 Funkce hromadných sdělovacích prostředků

Hlavní funkcí sdělovacích prostředků je předávání informací. Mimo to (v minulosti) hlavní poslání mají i následující:

- **orientační a informační funkce** - jsou zdrojem informací nebo také dezinformací; určují priority, o kterých se hovoří
- **interpretační funkce** - uvádějí souvztažnosti a formují veřejné mínění nebo také manipulují s veřejným míněním; nutí lidem, jak mají informace chápat
- **veřejná kontrola moci pomocí médií** – jsou významným nástrojem formování společenských a politických postojů lidí
- **socializační funkce** - předávají informace dalším kulturám a pokolením; provádějí výběr toho, co reprodukují, ovlivňují kulturu někdy i negativně
- **zábavná a oddechová** - nabízejí běžnému člověku zábavu nebo snižují a ovlivňují úroveň zábavy, kultura se v nich stává předmětem komerce. (BEDNAŘÍK, P., a kol., 2011, s. 96).

1.3 Internet

K nejzákladnějším, technickým a nejdůležitějším definicím internetu patří ta, že se jedná o celosvětový systém propojených počítačových sítí, ve kterých mezi sebou počítače komunikují pomocí protokolů (TCP/IP). (*Internet a technické novinky*. [online]).

Druhá, obecná definice je: internet slouží jako prostředek komunikace mezi lidmi z celého světa, k výměně informací a dat a patří k nejrychlejším, nejpřesnějším audiovizuálním technickým zařízením na světě, které mohou využívat miliardy lidí celé planety. Slovo internet vzniklo z původně latinské předpony *inter* (mezi) a anglického slova *net* (network, síť).

Nejvýznamnější internetovou službou je WWW (jedná se o kombinaci textu, grafiky a multimédií, které jsou vzájemně propojeny hypertextovými odkazy) a e-mailová pošta (elektronická) a mnoho dalších. K důležitým součástem internetu patří tzv. internetový vyhledávač. Jedná se o automatizovaný systém pro hledání podle výskytu zadaných slov (Google, Seznam.cz, YouTube apod.). (*Češi se nejčastěji připojují k internetu pomocí bezdrátové technologie wi-fi*. [online]).

Za poznámku stojí, že v Česku „oslavil“ internet své 25. výročí, kdy byl 13. února 1992 uveden do provozu. Poprvé byl počítač připojen na internetovou síť na ČVUT v Praze.

Mezi nejdůležitější internetové a také nejvíce využívané služby patří:

- a) WWW – systém webových stránek zobrazovaných pomocí webového prohlížeče
- b) E-mail – elektronická pošta
- c) Instant messaging – online (přímá, živá) komunikace mezi uživateli
- d) VoIP – telefonování prostřednictvím internetu (SIP, Skype)
- e) FTP – přenos souborů
- f) DNS – systém jmen počítačů pro snadné zapamatování
- g) Sdílení souborů
- h) Připojení ke vzdálenému počítači (Telnet, SSH, VNC, RDP, Windows)
- i) Služební protokoly

Samostatnou kapitolu tvoří sociální sítě, které se teprve nedávno staly novým, ale nejvíce využívaným komunikačním kanálem. Pomocí sociálních sítí se sdružují lidé, kteří by se nikdy nemohli fyzicky potkat. Účel sociálních sítí se však různí. Některé slouží ke sdílení informací a zábavě, jiné pomáhají hledat např. práci, sdružují různá etnika nebo lidi společných zájmů, ale mohou sloužit i „patologickým záležitostem“. Nejčastěji jsou

využívány sociální sítě: Facebook, Google+, Twitter, Soci, Lidé.cz, LinkedIn, Instagram a další. (Tamtéž).

Podobně, jako na jiných nosičích poskytujících informace, ale i zábavu, může dojít k ohrožení uživatelů k závislosti. Bohužel, tato závislost (gamblerství) bývá mnohdy spojována s patologickými hráči na výherních automatech, dnes tvoří zcela samostatný problém. Nejvíce ohroženy počítačovým gamblerstvím jsou děti a mládež. (*Závislost na internetu může obrátit život vzhůru nohama.* [online]).

1.4 Kyberprostor a WWW (web)

Kyberprostor je virtuální místo, které se otevírá prostřednictvím internetových sítí, kdy jeho návštěvníci vstupují do online prostředí.

World Wide Web – zkráceně www (web) je terminus technikus pro zdroj zpráv, informací, čísel apod. Jedná se o komunikační nástroj, který umožňuje propojení mezi miliony uživatelů z celého světa. WWW slouží k navazování přátelství, zasílání zpráv, obchodování, vzdělávání, zábavě a mnoho dalších aktivit. (VELIČKOVÁ, L., HULANOVÁ, L., in SBORNÍK, 2012).

1.5 Chytré telefony

Dříve, než se dítě v nejtětlejším věku seznámí s počítači a internetem, je nejvíce ovlivňováno mobilním telefonem. Vidí ho v rukách svých rodičů, dědečků i babiček.

Klasické pevné linky byly v polovině 90. let postupně nahrazovány mobilními telefony, které pomalu stírají tzv. „chytré telefony“ – smartphony. Jedná se o „vylepšené“ mobilní telefony, které nabízejí širokou škálu funkcí – od zasílání textových zpráv (sms), přehrávání hudby, videa, fotografování, přístup na internet. Prozatím nebyl vytvořen dostatek odborných studií, které by se dotýkaly užívání této nové technologie, a to ani u dospělých, ani u dětí. Proto není možné vědecky dokazovat pozitivní nebo negativní působení chytrých telefonů na populaci. Jedno je jisté: smartphone můžeme přirovnat k počítačům a surfování po internetu, díky jejich podobným vlastnostem.

Z dostupných informací se podle studie Sesam Workshop (2010) v letech 2005 až 2010 počet používaných mobilních telefonů ve světě zdvojnásobil. Majiteli mobilů jsou i děti v rozmezí 4 - 5 let, které tvoří 2%. Ve věkové skupině 8-10 let se jedná o 31%. Užívání

chytrého mobilu bylo zaznamenáno v 5% u devítiletých dětí. Pokud si uvědomíme, že tato data byla zveřejněna v roce 2010, můžeme současný počet odhadovat minimálně o dvojnásobek vyšší. Další podobné studie ukázaly, že 30% dětí ve věku od 2 do 5 let už umí smartphone ovládat, přitom se lze domnívat, že i když děti samy přístroj nevlastní, mají možnost doma manipulovat s přístroji svých rodičů. Socioložka Carly Shulerová uvádí následující výhody chytrých telefonů:

- a) Mobilita aplikací, která umožňuje učení doslova kdykoli a kdekoli;
- b) Relativně nízká pořizovací hodnota, kdy je obsah přístupný i pro ekonomicky nebo geograficky znevýhodněné jedince;
- c) Aplikace podporují rozvíjení dovedností kooperace a komunikace, což jsou ve 21. století klíčové kompetence;
- d) Možnost personalizovaného nastavení aplikací, což umožňuje aplikovat učící se zkušenosti přímo na míru každého jedince.

Shulerová rovněž soudí, že využití smartphonů je pro učení je velmi přínosné. (SBORNÍK, 2012, s. 26). Dokonce je zvažována varianta, že „chytré telefony“ budou zavedeny do škol jako učební pomůcka.

Po stručném exkurzu do oboru mediální techniky, se tato kapitola posunuje k dalším pojmům a definicím, které se týkají dětí školního věku.

1.6 Vývojové etapy dětí podle věku

Období mladšího školního věku je nazýváno obdobím dětí od zahájení školní docházky do započetí puberty – ve většině případů to znamená od 6 do 11 let. Velký mezník při ukončení mladšího věku je přechod z prvního na druhý stupeň základní školy.

Někteří teoretikové stanovují ještě střední školní věk a to v době od 9 do 11 let – ten bývá nazýván jako období klidné konsolidace. V tomto pojetí bychom měli hovořit o době, kdy dítě zvládlo nástup do školy a prozatím neprožilo bouřlivý pubertální věk.

1.7 Vývoj kognitivních schopností dětí v mladším školním věku

„Aby dítě bylo schopno školní docházky, musí dosáhnout určitého stupně zralosti jak v oblasti biologické, tak i sociální. Změnami v tomto zrání prochází jeho percepční schopnosti, motorické dovednosti, sociální zdatnost a seberegulace.“ (VÁGNEROVÁ, M., 2000, s. 38).

Zrakové vnímání se zlepšuje, také vidění na blízko; vzrůstá úroveň konstantnosti vnímání a schopnost identifikovat určité tvary bez ohledu na orientaci, pozadí nebo překrytí. Tyto schopnosti patří ke klíčovým pro úspěšné zvládnutí čtení a psaní. Dítě ve školním věku by mělo být schopné systematické explorační – to znamená - že jeho jednání má svůj řád. Myšlení dítěte opouští magické, fantazijní a sebestředné strategie, které byly charakteristické pro věk předškolní. Dětské uvažování se začíná vázat na realitu, řídí se základními logickými principy a zaměřuje se na poznání skutečného světa. Pro uvedené hovoří pedagogičtí odborníci: Piaget (1970) konstatuje, že tato etapa myšlení se nachází ve fázi konkrétních myšlenkových operací. Říčan (1989) školáka označuje za „střízlivého realistu.“ Z toho vychází předpoklad, že v mladším školním věku se poznávání dítěte opírá o realitu, přitom však jsou preferovány i vlastní zkušenosti a z nich se pak odvíjejí pojmy nebo úvahy. Dítě je schopné jednotlivé jevy kolem sebe třídit, hodnotit je, chápat vztahy mezi nimi, stejně jako jejich pravidla. Vágnerová (2005) uvádí tyto charakteristiky konkrétního logického myšlení:

- **decentrace** – schopnost opustit jeden významný znak nebo svůj pohled na situaci. Dovednost posuzovat skutečnost z různých hledisek, opustit či ignorovat nápadný, ale objektivně nevýznamný znak či prvek.
- **konzervace** – vědomí, že změna zjevných znaků ještě neznamena změnu podstaty jevu, objektu či jejich množiny. Schopnost vnímat a akceptovat proměnlivost jako bazální vlastnost reality.
- **reverzibilita** – schopnost vnímat změnu jako vratnou, nikoli definitivní. Podle tohoto principu je dítě schopno i uvažovat, tedy měnit svůj názor, postoj, chápat, že takové změny mohou nastat u i ostatních. Reverzibilita tedy ruší absolutismus poznávání předškolního věku.
- **reciprocita** – oboustrannost, tedy princip, podle kterého je dítě schopno nazírat dvě strany téže skutečnosti, vědomo si jejich vzájemného vztahu. (VÁGNEROVÁ, 2005, s. 93).

Pro pochopení změny mezi myšlením předškoláka a školáka je zapotřebí uvést následující charakteristiky:

- postupně se rozvíjí **deduktivní myšlení** – schopnost integrovat informace získané v různých kontextech, z různých zdrojů a v různé době;
- současně se rozvíjí **myšlení induktivní**, které umožňuje pracovat s dílčími poznatky tak, že vedou k obecným závěrům nebo stanovení principu;
- dítěti školního věku **ubývá egocentrismus** v myšlení, a proto je schopné pochopit, že další osoby mohou situace interpretovat různými dalšími způsoby než ono samo;

- už by mělo být schopné **odhadnout reakce**, jak se jeví ostatním, posoudit postoje a chování;
- dítě ve svém kauzálním myšlení má **snahu najít** jasnou **příčinu** každého jevu.

Nástup do školy je pro každé dítě určitou zátěžovou situací (emoční prožívání většinou bývá velmi pozitivní). V tomto období dozrává centrální nervová soustava dítěte. Dítě se stává stabilnějším a klidným. „*Pokud se jeho emoční ladění nebo prožívání nějak výrazně mění, dají se snadno identifikovat spouštěče takové změny.*“ (Tamtéž).

Rozvojem prochází i emoční inteligence. Dítě rozumí svým vlastním pocitům, i těm, které prožívají ostatní lidé v jeho okolí, a dokáže rozpoznat, které emoční projevy jsou přijatelné, a které naopak ne. „*V souvislosti se zdokonalující se seberegulací dítěte více ovlivňuje i své citové projevy a je přesvědčeno, že je může racionálně ovládat.*“ (VÁGNEROVÁ, M., 2005, s. 97).

Navíc se zvyšuje úroveň dětské emoční komunikace, a také schopnost je sdělit svému okolí nebo sdělení od svých blízkých přijmout. Sebehodnotící emoce jsou postupně diferencovány – ty pak ovlivňují vlastní sebepojetí a sebeúctu. (Tamtéž).

1.8 Socializace dítěte

Prvním výrazným mezníkem socializace v životě malého člověka je nástup do školy. Mnohdy se jedná o vůbec první kontakt s institucí, která s sebou přináší potřebu: podřídit se předem daným pravidlům a autoritě. (VÁGNEROVÁ, M., 2005, s. 97).

Školní třída se stává reprezentací vrstevnické skupiny, s níž je dítě nejčastěji v kontaktu. Jedná se o skupinu „*...jejíž členové se dobře znají, mají rozdělené role v práci a v zábavě, jsou schopní společné akce.*“ (ŘÍČAN, 1989, s. 36).

Ihned po nástupu do školy se dítě stává podřízeným žákem a současně spolužákem. To pro něho znamená:

- a) podřídit se autoritě (pedagogovi)
- b) komunikovat s kolektivem stejně starých spolužáků a dalšími osobami

Nastupuje období, kdy stále větší vliv na dítě získává skupina stejně starých jedinců a spoluvrstevníků. V rámci kolektivního pojetí přejímá dítě první zkušenosti, soupeření, přijímání nebo odmítání různých postojů a vnějších vlivů a učí se i různým, novým rolím. Dítě je svým způsobem odtrženo od rodiny a velkou část svého času tráví ve školním kolektivu. To ho mimo jiné vede k samostatnosti. Rodina mu však dál poskytuje bezpečí a

modely chování. Z hlediska socializace je toto období věku dítěte velmi důležité. (VÁGNEROVÁ, M., 2005, s. 108-109).

1.9 Vliv médií na socializaci dítěte

„Média jsou součástí kultury. Prezентují modely chování a hodnoty, které jsou pro danou společnost klíčové a to jak v pozitivním, tak negativním smyslu.“ (VÁGNEROVÁ, M., 2000, s. 102).

Dítě vnímá sdělení obsahu médií zcela odlišně než dospělý člověk. Dítě mladšího školního věku má v tomto období realistický přístup ke světu a nejprve se seznamuje s obsahem audiovizuálních médií – od pohádek, přes filmy pro děti, až např. po filmy pro dospělé. Lze uvést příklady, kdy se děti „nabourají“ do rodičovské sbírky DVD nebo naleznou otcovy časopisy s lechtivou tematikou.

Především vizuální sdělení je pro duši dítěte mnohem nebezpečnější, než sdělení audio, kdy vnímá pouze text z rádia nebo hlasité četby a musí mnohem více zaměstnávat svoji fantazii, aby ta vyprávěný text dokázala v jeho myšlení některé výrazy proměnit do vizuální podoby – jednotlivých obrazů. Dítě v tomto věku ale není schopné kritického přístupu, aby plně pochopilo některé ironické prvky nebo stylizovaný příběh. Nejdůležitějším momentem tohoto dětského období je však setkání s kamarády – vrstevníky, kteří mají např. více zkušeností se sledováním filmů a dokážou svým vyprávěním jejich obsahu zaujmout natolik, že v některých jedincích vyvolávají pocit méněcennosti, což je vlastně nutí k tomu, aby se snažili uvedený filmový titul získat a shlédnout (jako modelový příklad by mohl posloužit např. americké filmy Rocky, Karate Kid, Superman, Batman a mnoho dalších). Dětský divák má výraznou tendenci z filmových příběhů selektivně volit pouze to, co je pro něho atraktivní a opravdu významné. Z herců se pro něho stávají idoly; filmové postavy pro něho představují určitý ideál, aniž by si malý divák uvědomoval, že mnohdy ne zcela dosažitelný. Často mladí diváci obdivují i záporné - negativní postavy, u kterých obdivují jejich odmítání společenských pravidel a demonstraci zakázaného nebo nevhodného chování.

1.10 Vliv počítačů a internetu na vývoj dítěte

Moderní doba vyžaduje moderní techniku. Jít s moderní dobou, to znamená využívat moderní technologie, mezi něž patří počítač s internetem, tablety a chytré telefony.

Jak ale může děti kontakt s moderními „přístroji“ ovlivnit.

Současné publikované studie potvrzují Vygotského kulturně-historickou teorii, podle níž lidské myšlení vytváří nástroje, jimiž je následně vytvářeno a ovlivňováno. Pokud se na problematiku podíváme z tohoto úhlu pohledu, můžeme předpokládat, že internet a moderní technologie mohou ovlivňovat kognitivní vývoj jak na ontogenetické, tak fylogenetické úrovni. Podobně se dá potvrdit názor Piageta, podle něhož přístup dítěte k jakékoli nové možnosti vyjádření přináší přestrukturování kognitivních aktivit a rozvíjí nové sezomotorické dovednosti. To znamená, že nové technologie, pokud jsou vnímány jako nové modely vyjádření, mohou přinášet rozvoj nových mentálních schémat – zejména u dětí – které hned po narození „skočí rovnýma nohama do digitálního prostředí s nejmodernějšími digitálními technologiemi.“ Yarto (2009) potvrzuje, že schopnosti, které budou děti rozvíjet, zahrnují zejména kapacity pro hledání informací a řešení problémů, myšlení a formální reprezentace; rozvoj modelů poznání, myšlení a učení.

„Propojení počítače s internetem umožňuje interaktivní využití, avšak offline počítač je pro komunikaci s okolím zcela nepotřebný prostředek,“ dala by se parafrázovat slova Johnsonové (2006) v článku Internet Use and Cognitive Development: a theoretical framework. V případě dětských uživatelů vyžaduje komplexnější zapojení kognitivních dovedností a stejně tak je komplexnější vliv počítače na kognitivní schopnosti uživatelů. Hartlová (1998) označuje v odborném článku Skills for the millenium: The three X's. Mamamedia 21st Century Learning tzv. „3X“, kdy základní schopnosti dětí jsou rozvíjeny v rámci pohybu na internetu. Jedná se o exploration (zkoumání), expression (vyjádření) a exchange (výměnu), které mají následující charakteristiky:

- a) Exploration – dítě má nové tendence objevovat a učit se něčemu jinému, než na co bylo doposud zvyklé; rozvíjí se jeho flexibilita a obraznost myšlení.
- b) Expression – dítě využívá širokou škálu nástrojů a díky nim si vytváří nové ideje a komunikuje se svým okolím.
- c) Exchange – dítě má představu, že vlastní nápady může sdílet s ostatními a to při užití zařízení, které mu umožňuje pracovat, ptát se i odpovídat. (SBORNÍK, 2012, s. 24).

V rámci zmíněných bodů se rozvíjejí sociální schopnosti a dovednosti dítěte a ty mu umožňují užitečnou a efektivní interakci s ostatními uživateli. Tyto aktivity hodnotí Yarto (2009) jako velmi pozitivní, protože se myšlení dítěte propojuje v rámci zábavy i do jeho vzdělávání (rozšiřuje se slovní zásoba, zlepšuje koordinace, zvládání majoritního jazyka společnosti, ve které žije a další). Johnsonová (2006) rovněž potvrzuje, že jednotlivé on-line aktivity mají vliv na kognitivní rozvoj dítěte a např. on-line hry mohou zvyšovat pozornost, vizuální představivost a paměť. „Surfování“ po webových stránkách, které zobrazují text i

obraz (foto, video) společně, vyžadují a posilují dětskou schopnost interpretace. Proto je internet z hlediska procesu učení velmi užitečným pomocníkem, který vylepšuje gramotnost, napomáhá rozvoji schopnosti řešení problémů a vizuální zpracování informací. Online komunikace rovněž zlepšuje jazykové a vyjadřovací schopnosti a napomáhá celkovému rozvoji. Všechny zmíněné formy internetové komunikace aktivují jazyková centra v mozku. Hry posilují metakognitivní dovednosti i růst rychlosti kognitivních procesů.

Moderní technologie a jejich užívání dětmi a mládeží přináší i další efekt nazvaný multitasking. Jedná se o schopnost uživatele počítače soustředit se v jednom momentu na několik úkolů zároveň. Yarto (2009) to přisuzuje tomu, že děti jsou už od narození obklopeny zdroji mnoha podnětů, které na ně působí v jediném momentě současně. Takto ovlivnění jedinci se rychleji orientují v komplexních situacích, jsou více flexibilní při změnách pozornosti. Jako příklad poslouží schopnost starších dětí, které při psaní domácího úkolu poslouchají hudbu, chatují s kamarády nebo telefonují a to vše v jediném okamžiku. Působení několika vlivů současně si vlastně ani pořádně neuvědomují. (SESAME WORKSHOP, 2010).

Hartl (2004) definuje učení jako aktivní proces, při němž učící se jedinec vytváří nové myšlenky a pojmy na základě svých vědomostí, kdy důležitou roli v něm sehrává struktura učebního prostředí, která by měla odpovídat reálnému světu. (SBORNÍK, 2012, s. 25).

Proto se internet stává (novým) prostředím, v němž děti objevují svět samostatně, získávají informace z rozličných zdrojů, vyjadřují své názory a konfrontují je s ostatními, a stejně tak dostávají i zpětnou vazbu. Učení dostává nový směr a rozměr, a díky novým technologiím může být dál úspěšně rozvíjeno. Podle tzv. konstruktivistů by bylo možné v prostředí počítače nebo webové aplikace dítě ponechat experimentovat s vizuálně podanými informacemi.

2 Nebezpečí internetu

Globální povaha internetu a hlavně nekontrolovatelnost výroby a distribuce nelegálních - závadových materiálů (dětská pornografie, pochybné seznamky, chatování, e-mailová pošta apod.) mezi různými servery a uživateli způsobují obrovský problém celosvětového významu.

V této kapitole se seznámíme s některými nebezpečími ohrožujícími děti a mládež, která ovšem neoddělitelně patří ke všem „moderním“ médiím. Zvláště alarmující jsou dětská pornografie, získávání osobních informací, fotografií a videí dětí, online násilí různého druhu (zpravodajství, e-mailová pošta, počítačové hry, atd.) pobízení k nebezpečnému a nevhodnému chování dětí, a také kyberšikana, dětská on-line pornografie a kybergrooming. Existují dokonce případy, kdy si uživatelé internetu objednávají „živou online show“, při níž přímo dochází ke zneužívání skutečného dítěte. Na internetu se čile obchoduje se sexem (a to nejen u dospělých osob), ale i u dětí, kdy jsou jim nabízeny peníze nebo věcné dárky za sexuální služby (VELIČKOVÁ, L., 2009).

Sexting, kyberšikana, kybergrooming a kyberstalking se staly patologickými jevy, se kterými se může na internetu setkat každé dítě, a přitom zpočátku nemá potřebu, ani snahu se jim bránit.

2.1 Online nebezpečí

Jedním z mála možných řešení pro ohrožené děti a mládež prostřednictvím internetu a dalších podobných technických médií (např. mobilní telefony), je využívání Linky bezpečí – telefonické krizové pomoci a Chatu Linky bezpečí. Tady evidují a řeší od roku 2007 jednotlivé případy kyberšikany na internetu. Závažné je zjištění, že rok od roku jich přibývá. (SBORNÍK, 2012, s. 90).

V roce 2007 zaznamenala Linka bezpečí 721 případů, které se týkaly internetu. Od počátku jejího působení, do roku 2011 narostl počet kontaktů o 840%! To svědčí i o tom, jak moc je internet dětmi a mládeží využíván. S tímto počtem ale narůstají i kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking, online dětská pornografie a další nástrahy a nebezpečí sociálních sítí. Největší nebezpečí však ukrývá fakt, kdy děti jsou v online prostředí lákány cizí osobou na schůzku. Přitom vzájemné seznámení začíná vždy zcela nevinně. Nuda – chat

– zapojení se do diskuse. „Surfování“ po stránkách sociálních sítí (facebook, ICQ) – přidání neznámé osoby do seznamu přátel. Někdy – naštěstí – tyto aktivity splní svůj účel. V opačném případě však pro dítě nemusí skončit šťastně.

Následující problematika se v mnoha ohledech vzájemně prolíná, proto považujeme za nutné, aby byly uvedeny všechny její typy a základní faktory.

2.2 Kyberšikana

Šikana je jakékoliv chování, jehož hlavním záměrem je opakovaně ubližovat druhému člověku, ohrožovat ho, zastrašovat. Mnohdy může být obětí šikany i skupina lidí. Šikana může být jak fyzická (útok, bití, poškozování věcí) nebo verbální (vydírání, nadávky, pomluvy, vyhrožování nebo ponižování (SAFERINTERNET.CZ, 2009).

Kyberšikana je specifický druh šikany, jejímž účelem je ublížení nebo zesměšnění jiné osoby. Ke kyberšikaně je využíván internet (mobilní telefony) a další komunikační technologie. Vyznačuje se různými způsoby obtěžování oběti (zasílání výhrůžných zpráv – sms, e-mail) výhrůžné telefonáty nebo obtěžování přes chat. Dále se u kyberšikany různými způsoby využívají webové stránky: verbálně, graficky, zvukově; jejich obsahem bývá hlavně zesměšnění oběti nebo její urážky. Další formou je online zasílání obrázků, foto, video, kde je oběť zesměšňována a karikována; mnohdy se jedná o obrázky s pornografickým obsahem s tváří oběti. Jsou známy i případy, kdy útočníci (agresori) získali hesla a další identifikační údaje oběti a pod jejím jménem zasílají ostatním uživatelům internetu vulgární a obtěžující zprávy, foto nebo videa (KOWALSKY, et al, 2008, in SBORNÍK, 2012, s. 91).

Nejhorší formou kyberšikany je, když jsou při ní zneužívány děti. Ty většinou mohou obdržet nejprve nabídku k online kontaktu, a pokud s ní souhlasí, následují zprávy a obrázky se sexuální tematikou, které jsou později doprovázeny výhrůžkami agresorů. Celosvětová organizace StopCyberbullying.org definuje kyberšikanu jako situaci, kdy dítě nebo dospívající jedinec opakovaně trápí, hrozí, pronásleduje, ponižuje, zesměšňuje nebo se jinak zaměřuje na další dítě nebo dospívajícího pomocí textových zpráv a e-mailů, prostřednictvím ICQ nebo jiného typu moderních komunikačních technologií (Tamtéž). Podle uvedené organizace se však nejedná o sexuální obtěžování nebo stalking (pronásledování). Kowalskeho definice byla určena pro USA, kde se kyberšikanou opravdu zabývají spíše děti a mladiství a uplatňují ji především vůči svým vrstevníkům.

Pokud však podobnou činnost páchá dospělá osoba, i když je obětí rovněž dospělý člověk, řadí se tato činnost do jiných kategorií obtěžování, kterými je např. stalking, kyberstalking nebo sexuální obtěžování. V České republice rozdělení podle věku pachatele/oběti neexistuje. Pokud by bylo provedeno, dal by se do různých způsobů obtěžování vnést jakýsi řád, který by určil typ obtěžování i případné sankce za něho. (HULANOVÁ, L., 2012a).

Pokud však podobnou činnost páchá dospělá osoba, i když je obětí rovněž dospělý člověk, řadí se její konání do jiných kategorií obtěžování, kterými je např. stalking, kyberstalking nebo sexuální obtěžování. V České republice rozdělení podle věku pachatele/oběti neexistuje. Pokud by bylo provedeno, dal by se do různých způsobů obtěžování vnést jakýsi řád, který by určil typ obtěžování i následující sankce (Tamtéž).

U věkově mladších obětí/agresorů často existuje skutečnost, že nejsou schopni poznat, zda se opravdu jedná o šikanu. Oběti nepochopí, že se jedná o záležitost, se kterou je zapotřebí se ihned vypořádat, ztrácejí sebedůvěru, jsou nervózní, špatně se učí, trpí nechutenstvím a mnohdy nechápou, co se s nimi vlastně děje.¹(SBORNÍK, 2012, s. 90).

2.3 Kybergrooming

Sociální sítě, chat a další jsou prostředky, které pomáhají lidem překlenout tisícikilometrové vzdálenosti, ale také odstraňují jazykové bariéry a pomáhají navazovat nová přátelství a kamarádství, přestože vznikají mezi lidmi různých ras, náboženských vyznání, státních příslušností a národností, barvy pleti atd. Je to opravdu místo, kde se scházejí lidé ze všech koutů naší planety.

Sociální sítě pracují online a je možné na nich prohlížet profily uživatelů internetu z celého světa a také různého věku. Tato skutečnost nabízí pachatelům trestné činnosti velké možnosti a široké pole působnosti, jak oklamat svoje potencionální oběti, které odpovídají jejich potřebám (SBORNÍK, 2012, s. 93).

Kybergrooming - přestože má tento anglický výraz dva významy a to ve „zvířecím“ a lidském světě, budeme se zabývat pouze světem lidským, kde toto slovo vyjadřuje milostný poměr, důvěru, rodičovskou lásku a péči (SOCIAL GROOMING, 2011). Ve skutečnosti se

¹ *Pozn. aut.* Jako první oběť kyberšikany se stal americký hoch R. P. Halligan (1989 – 2003), který spáchal sebevraždu poté, co byl šikanován svými spolužáky v reálném životě. Byly mu opakovaně posílány SMS od spolužáků, ve kterých byl nazýván homosexuálem, neustále se mu vysmívali, vyhrožovali a uráželi ho. (Suicide of Ryan Halligan, 2007).

jedná o online proces, kdy se pachatel (agresor) snaží získat důvěru dítěte a postupně je přimět, aby se s ním účastnilo různých sexuálních aktivit. Pachatel svojí obětí manipuluje, aby přistoupila na hru prostřednictvím webové kamery, obnažovala se před ní a sledovala agresorovo sexuální uspokojování, případně se ho také účastnila. Agresor (groomer) připravuje svojí oběť tímto způsobem na osobní setkání, kdy takové aktivity mnohdy končí sexuálním zneužitím, tzn. trestných činem. Kybergrooming vždy předchází spáchání závažných trestných činů (znásilnění, pořizování a distribuce dětské pornografie, mnohdy končí i vraždou dítěte).

Oběti (děti) se zprvu domnívají, že konečně prostřednictvím komunikačních sítí našly někoho, kdo jim rozumí a je ve stejném věku jako ony. Ve skutečnosti se jedná výlučně o dospělé agresory, kteří mají pouze jediný záměr: citově k sobě dítě připoutat a pak je zneužít. Některé odborné studie uvádějí, že průměrný groomer (agresor) potřebuje méně než 8 minut k navázání prvního online rozhovoru se svojí potencionální dětskou obětí. Zpočátku groomer využívá taktiku „Udeř a unikni“, kdy je jeho snahou zjistit, zda by mohl v případě prozrazení lehce uniknout. (RECOGNISING GROOMING, 2006).

2.4 Manipulace s dětskou obětí

Proces manipulace groomerů s dětmi lze rozdělit do několika následujících etap:

1. **Navázání přátelství:** „Čau, chtěl bych si pokecat...“. V této fázi se agresor seznamuje s potencionální obětí a snaží se ji během rozhovoru blíže poznat. (RECOGNISING GROOMING, 2006, in SBORNÍK, 2012, s. 94).
2. **Vytváření vztahu:** Vytváření vztahu pokračuje, rozšiřuje se navázané přátelství. Agresor se dítě snaží zaujmout tématy rozhovoru. Tím si vytváří prostor, aby se dítě domnívalo, že hovoří s rovnocenným partnerem a novým – nejlepším přítelem. Groomer vniká do dětské duše a chová se k dítěti stále intimněji. Vytváří „láskyplný vztah“ a připravuje dítě na další. „Možná bychom se mohli setkat...“. (Tamtéž).
3. **Posuzování rizik:** V této fázi groomer zjišťuje možná rizika, která by mohla ohrozit nově navázaný vztah. Umístění počítače dítěte v místnosti, kdo počítač používá, zda jsou v místnosti další osoby apod. „Kdo používá tvůj počítač?“ Tato činnost by měla pomoci groomerovi, aby nemohlo být jeho počínání odhaleno. (Tamtéž).

Podobně shrnuje fáze začínajícího útoku Kopecký (2008b). V určité fázi – získání důvěry - groomer začíná s dětmi řešit citlivá témata – např. manželské problémy rodičů,

sexuální život dospělých; dětem nabízí k prohlédnutí pornografické materiály nejen prostřednictvím chatu nebo e-mailové pošty, ale dokonce je zasílá běžnou poštou. Tímto způsobem groomer „izoluje“ svoji oběť od okolí (rodiče, kamarádi): „*Rodiče ti nerozumí, ani kamarádi. Můžeš se mi klidně svěřit. Já ti rozumím, ale neříkej to ostatním, ani dětem, žárlily by...*“.

V této etapě se groomerovi nezdá se podaří získat e-mail dítěte nebo jeho telefonní číslo, případně adresu bydliště nebo školy. Vzájemný vztah bývá často doprovázen dárky a službami (peníze, ošacení, mobilní telefon, drahé hračky, návštěvy kina, restaurací, pozvání na oběd nebo do cukrárny atd.). (KOPECKÝ, 2008b).

4. **Exkluzivní vztah:** Intenzita vzájemného vztahu se stupňuje; v oběti se buduje přesvědčení, že ona sama ovlivňuje vztah a má ho pod kontrolou. Oboustranně se vytváří silný pocit vzájemnosti a respektu. Ten je posílen tím, že oba účastníci mají společné tajemství. Groomer se ptá, zda mu dítě důvěřuje a jak moc a upevňuje svoji důvěru, postupně přechází na intimnější témata. „*Tím je vyvolání emoční závislosti oběti na osobě útočnicka. Groomer zná nejtajnější tajemství dítěte. Dítě netuší, jak mocnou zbraň útočnickovi poskytlo. Děti pak často lžou rodičům o tom, jak a s kým tráví svůj volný čas, nesvěřují se jim se svými problémy, důvěřují pouze groomerovi, který se pro ně stává důvěrníkem a skvělým přítelem.*“ (RECOGNISING GROOMING, 2006, in SBORNÍK, 2012, s. 95). Dítě je čím dál víc izolováno od svého okolí. Roste jeho závislost na groomerovi. Svěřuje se už pouze jen a jen jemu. Vztah je pevně navázán a dokončen. Jen těžko se dá z něho vystoupit.
5. **Sexuální vztah:** Jedná se o přirozené pokračování již vytvořeného hlubokého, důvěrného vztahu mezi groomerem a dítětem. Tento okamžik se dá nazvat zapojením dítěte do kybersexu. Jedná se o online komunikaci, jejímž účelem je přivodit sexuální vzrušení. Obsahuje konverzaci na sexuální téma, zasílání pornografických materiálů (i vlastních) sebeuspokojování před webkamerou a vzájemné pozorování. (Tamtéž).
6. **Osobní setkání:** Tečkou za snahou groomera je osobní setkání se svojí obětí. „*...musím tě vidět, nemůžu bez tebe být!*“ Místo setkání je groomerem určeno teprve po obdržení slibu, že dítě o tom nikomu neřekne. Tiché, klidné místo v parku nebo návštěva kina, případně bytu groomera. Častým následkem takových osobních setkání bývá sexuální zneužití dítěte. (Tamtéž).

2.5 Kyberstalking

Kyberstalking je poměrně nový termín, který používají především odborníci z psychologie, psychiatrie a kriminologie. **Stalking** v češtině znamená pronásledování nebo slídění, ale jinak je běžně stalking užíván jako terminus technicus ve své původní anglické verzi.

Pro potřeby této práce ho lze definovat jako chování jedince (osoby), která se opakovaně a vytrvale snaží navázat nevyžádaný kontakt a komunikaci s potencionální obětí. U té takové jednání vzbuzuje obavy (diskomfort) a je provázeno silnou agresí stalkera vůči své oběti, která by se dala označit jako násilné chování. Stalker porušuje privátní sféry života své oběti, kdy k tomu využívá především svoji moc prostřednictvím vzbuzování strachu u oběti. Snaží se svoji oběť neustále kontrolovat, což se zcela vymyká běžnému lidskému konání. Jednání stalkera by se také dalo nazvat duševním znásilňováním. Motivací ke stalkingu tedy je vzbuzení strachu u oběti. Přestože se nejedná o sexuální motivaci (sexuální uspokojení je až druhotné), může už v průběhu stalkingu být oběti vyhrožováno vynuceným pohlavním stykem nebo jinými sexuálními praktikami. Tím pachatel demonstruje svoji převahu nad obětí. (SBORNÍK, 2012, s. 100).

Stalking – na rozdíl od jiných trestných činů – se skládá z řady akcí, které mnohdy mají legální charakter (telefonování, zasílání dárků, zasílání e-mailů).

Kyberstalking je vyšší formou, kdy stalker využívá k pronásledování své „oběti“ internet a další elektronické prostředky. Proto lze online obtěžování považovat za jeden z faktorů kyberstalkingu. Online pronásledování se stává kyberstalkingem tehdy, když začne být opakované, systematické a v potencionální oběti začne vzbuzovat pocit strachu. Kyberstalker však není pro oběť přímou hrozbou nějakého fyzického útoku a dalšího násilí. Pouze sleduje online aktivity své oběti, shromažďuje o ní informace a tím ji zastrašuje. Internet je v podstatě anonymní, a proto vytváří pro kyberstalkera dostatek prostoru, aby uskutečňoval svůj zvrhlý program proti ostatním lidem (jedinci). Kyberstalking se může někomu jevit jako neškodná záležitost, ale oběti působí velkou psychickou újmu. Navíc se může z kyberprostoru přesunout do reálného života oběti. Motivem kyberstalkingu nemusí být jenom sexuální choutky. Často je používán pro projevy rasové nenávisti, fanatismu a další celospolečensky negativních jevů.

Bocjj (2002) definuje kyberstalking: „*Je to chování jednotlivce, skupiny nebo organizace, které využívá informační a komunikační technologie k pronásledování a obtěžování jiné osoby, skupiny nebo organizace.*“

Chování zahrnuje hrozby, falešná obvinění, poškozování dat nebo zařízení oběti, krádež identity, odcizení dat, monitorování počítače oběti, navádění mladistvých k sexuálním praktikám a jakoukoliv formu agrese, a to takovým způsobem, aniž by došlo k jakémukoliv fyzickému kontaktu. Tím ovšem přivádí oběti emoční stres.

2.6 Jak poznat kybergroomera, kyberstalkera

Podle odborníků je zřejmé, že každé **poučené** dítě, které může na počítači navázat nenadálý kontakt s cizí osobou, by mohlo předvídat další vývoj událostí podle některých potvrzených zásad.

Kybergroomer se může vydávat za někoho, kdo nutně potřebuje pomoc, čímž odpoutá alespoň dočasně pozornost dítěte od dalšího podezřelého chování. Vždy apeluje na dítě, že co si společně povídají, je velké tajemství. Jeho témata se velmi často stáčí k sexu, pravé lásce apod. Navrhuje osobní setkání beze svědků. Osobní kontakt už může být velmi nebezpečný, protože zmatené dítě lehce podléhá psychickému i fyzickému nátlaku groomera, jehož přátelské chování se mění a dělá dítěti věci, které jsou pro něho nepříjemné. (ONLINE GROOMING, 2003, in SBORNÍK, 2012, s. 96).

Kyberstalker pracuje anonymně a snaží se získat online způsobem převahu nad svojí obětí. Využívá urážky, často podpořené umístěním fotografií nebo videa, které svým obsahem zesměšňují oběť. Mnohdy jeho počínání může dojít až k pornografii, která se často stává nástrojem pro vydírání.

2.7 Sexting

Sexting patří v současné době k největším nebezpečím, které hrozí mladým uživatelům internetu, tabletů nebo chytrých telefonů. Jedná se o elektronické rozesílání dat a informací (textů, textových zpráv, foto, video) se sexuálním obsahem.

V současné době se tato neblahá aktivita stala doménou převážně nezletilců a mladých lidí. Jen v loňském roce (2016) bylo zaznamenáno 72 případů sextingu u nezletilých, což bylo o 30% více než v roce 2015. Takto postižení jednotlivci mají silné zábrany ohlásit celou záležitost na polici (a mnohdy se svěřit rodičům), protože strach z ponížení a případně možného vydírání jim to nedovoluje. (Zdroj: KOPECKÝ, Kamil., Centrum PRvoK. Online poradna na portálu E-Bezpečí pro oběti kyberšikany. [online]). Česká republika patří

k mnoha zemím, kde je sexting do 18 let provozován. Nejvíce rozšířený sexting je mezi osobami od 12 do 17 let, ale byly zaznamenány případy i u mladších osob.

Důvody sextingu bývají různé: nejčastěji mladí lidé sdílejí se svými partnery foto (nebo další aplikace) s intimním obsahem, aniž by si uvědomovali, že je docela možné, že „intimity“ získá neoprávněným způsobem jiná osoba, která se dokáže do technického zařízení, kde je „citlivý obsah“ uložen, „nabourat“ (hackeři); mladí podceňují důsledky sextingu – za to může nedostatečné vzdělávání v této problematice ve školách, ale i v rodině. Nikdo si zpočátku nedovede představit, že smyslná a atraktivní zábava může kohokoliv přivést do pozice šikanované oběti, která nad intimním obsahem zpráv začne ztrácet kontrolu a druhá strana, který obsah odcizila, se dostává do pozice, v níž překročila zákon. I když výměna intimních fotografií nebo textů mezi partnery může přinést nové sexuální podněty, sexting jako samostatná činnost mezi nezletilým (i zletilou osobou) s neznámým člověkem, se stává velkým problémem a lze od něho očekávat pouze následné nepříjemnosti.

U většiny zaznamenaných případů se odborníci na kyberšikanu shodují v jednom: sexting není dobrovolnou činností a mnohdy za ním stojí tlak z druhé strany. Autor intimních fotografií (videí) se stává obětí druhé – anonymní strany, která buď materiál odcizila nebo se k němu dostala zcela náhodou a následně se pokouší autora vydírat. Většinou má taková aktivita stejný scénář: Neznámý uživatel (agresor, vyděrač) kontaktuje nezletilého autora a různými lichotkami s ním začíná manipulovat. Po krátké době dosáhne toho, že je provedena výměna materiálů s intimním obsahem. Přichází etapa vydírání, které bývá neustále stupňováno. Autor, pokud incident neoznámí, psychicky podléhá nátlaku a stále více znásobuje intenzitu zasílání intimních zpráv. Zábava se změní v tragédii, kdy si mladí autoři nedokážou sami pomoci a mnohdy dokonce volí smrt.

3 Metodika a metodologie výzkumu

Třetí kapitola se zabývá metodikou a metodologií diplomové práce. Pro průzkum byla zvolena kombinace kvantitativní a kvalitativní výzkumné strategie. Druhá - kvalitativní výzkumná strategie - je podle Dismana (2000) nenumernickým šetřením a interpretací sociální reality.

Cílem šetření je odhalení významu podkládaného sdělovanými informacemi. Jeho posláním je ověření informací o možném ohrožení (duševním i fyzickém) malých uživatelů internetu, počítačů, mobilních telefonů a dalších moderních médií. Předpokladem pro získání pokud možno přesných výsledků šetření, je i zařazení kvantitativní výzkumné strategie, která by se opírala o výsledky zjištěné při anonymním dotazníkovém šetření. Vzhledem ke krátké časové ose a relativně malému počtu zúčastněných respondentů, se autorka diplomové práce rozhodla provést průzkum (ne výzkum). Výzkumné šetření se navíc většinou odehrává v týmu lidí, kteří jsou společně zainteresováni na splnění stanoveného úkolu. Průzkum byl veden jak po linii kvantitativní, tak po linii kvalitativní, do které byli zainteresováni pedagogové tříd, v nichž byl kvantitativní průzkum prováděn.

3.1 Kvalitativní a kvantitativní průzkum

Kvalitativní průzkum je orientován na prozkoumání určitého problému, kterým je získání poznatků o užívání médií žáky primárních škol, jejich využívání ke studiu a zábavě a tímto způsobem se přiblížit jejich myšlení a osobním postojům, které mohou vyvolat potřebu vyrovnat se svým vzorům (ne vždy pozitivním) v jejich konání a to ve hrách s násilnickým nebo sexuálním obsahem.

K objasnění cíle byly použity induktivní výzkumné metody, které byly uplatněny v konkrétních přirozených podmínkách zkoumaného prostředí (HENDL, J., 2016, s. 96).

Snahou vedeného průzkumu bylo metodou terénního dotazníkového šetření, pozorováním a osobními rozhovory získat vstupní a výstupní informace, které při zpracování podají pravdivá svědectví o možných odchylkách v chování jedinců, kteří se stávají závislými na internetových hrách (využívání internetu) a tím se vymykají běžnému chování osob v daném věku a svým vrstevníkům. Kvalitativní strategie byla užita proto, že se terénní šetření uskutečnilo v přirozeném prostředí, v němž se respondenti běžně pohybují – na

základních školách. Průzkum byl veden kombinovanou formou kvantitativní a kvalitativní. Při kvantitativním průzkumu byly získány odpovědi na dotazníkové otázky a to u 284 respondentů - žáků 2. až 5. tříd Základní školy ve městě Mohelnice (Olomoucký kraj). Kvalitativní metoda byla vedena formou polostrukturovaného rozhovoru se žáky, avšak v hromadném pojetí, kdy děti odpovídaly spontánně, a třídními pedagogy v jejichž třídách byl průzkum prováděn. Rozhovor má velký vliv na kvalitu průzkumu, protože mezi výzkumníkem a respondentem většinou vzniká oboustranný vztah, který postupně navíc přechází ve vzájemnou důvěru.

Teoretikové Strauss a Corbinová (1999) konstatují, že je zapotřebí některé typy problémů odhalit v jejich podstatě; problémy, které jsou spojeny se zkoumaným jevem a to i za pomoci zkušeností někoho. Právě tento způsob se dá vhodně aplikovat na žáky – respondenty a jejich pedagogy, aby se správně porozumělo jejich myšlení, znalostem a zkušenostem, které budou určovat jejich další život (možnosti studia a dalšího vzdělávání, kontakty s lidmi, uplatnění v zaměstnání, ve společnosti apod.). Pedagogové a rodiče se vlastně dostávají do pozice poradců, kteří se svým svěřencům (potomkům) snaží co nejlépe poradit, čeho se vyvarovat a naopak co dělat, aby měli šťastnou budoucnost a co nejméně složitý vstup do života dospělých.

Kvantitativní průzkum/výzkum je metoda standardizovaného vědeckého výzkumu, která popisuje zkoumanou skutečnost pomocí proměnných (znaků), které lze vyjádřit čísly. Ta mohou vznikat buď měřením nebo častěji škálováním samotnými respondenty (např. bodování od 1 do 10). Výsledky jsou většinou zpracovány pomocí statistických metod a nakonec interpretovány. Kvantitativní průzkum/výzkum oproti kvalitativnímu vyžaduje větší soubory dat a respondentů, výsledky jsou více reprezentativní, méně závislé na názorech a schopnostech respondentů a vedou tak k lépe ověřitelným a srovnatelným výsledkům. Jejich interpretace bývá naopak náročnější.

3.2 Základní techniky sběru dat při kvantitativním průzkumu

Typickými formami pro kvantitativní průzkum/výzkum jsou standardizovaný rozhovor a standardizovaný dotazník.

Souhrnně se tyto dvě formy dají zařadit pod pojem dotazování. Jediným rozdílem mezi těmito dvěma metodami je způsob kladení otázek. U rozhovoru se jedná o mluvenou formu, u dotazníku o písemnou.

Otázky můžeme dále rozdělit podle formy na uzavřené, polouzavřené a otevřené (volné). Na **uzavřené** otázky je možné odpovědět možnostmi ano nebo ne. (např.: "Byl(a) jste někdy svědkem napadení?" a) ANO; b) NE). **Polouzavřené** otázky se vyznačují jinými jasnými odpověďmi, kde není dán přílišný prostor pro širší vyjádření respondenta. (např. "Jak jste se dozvěděl(a) o dnešní akci? a) z médií b) od známých c) jinak). Oproti tomu v **otevřených** otázkách (volných) nemá respondent možnosti (volby) odpovědi předem zadané a jedná se tedy pouze o jeho vlastní vyjádření. (např.: "Co si myslíte o vpádu ruských vojsk na Krym?" min. 150 slov).

Podle cíle rozdělujeme otázky na kontrolní, filtrační a trikové.

Filtrační otázky slouží k třídění respondentů do různých skupin a každé z nich jsou dále pokládány další, specifické otázky.

Otázky **kontrolní** slouží k ověření pravdivosti předchozích odpovědí a zpravidla se nedávají hned za sebe, jsou různě položené, ale ve skutečnosti zjišťují stejný fakt.

Trikové otázky slouží k odvedení pozornosti dotazovaného a používají se k získání spontánních odpovědí.

3.3 Popis

Základem pro kvantitativní průzkum/výzkum je stanovení výchozí hypotézy, z níž vyplývá výběr otázek pro připravovaný dotazník, který je předložen zvolenému počtu respondentů. Čím větší je jejich počet, tím je průzkum reprezentativnější.

Záleží rovněž na vhodném výběru respondentů (např. cílová skupina žáci primárního stupně ZŠ nebo skupina věkově ohraničená, skupina ohraničená pohlavím apod.) a počtu návratnosti vyplněných dotazníků. **Reprezentativnost** vzorku je pravděpodobnost, že výsledek výzkumu lze rozšířit na větší celek (občané města) a provést i jemnou kategorizaci výsledků podle kombinace dvou nebo více společných znaků. Ty mohou mít číselnou (měřitelnou) povahu; sem patří například věk, tělesná výška, měsíční příjem atd., ale také kategoriální údaje jako např. pohlaví nebo jednoznačná volba z daných možností. Neměřitelný znak se převádí na čísla (škálování), kdy respondent např. udává svoji spokojenost s kvalitou zboží podle „školního“ hodnocení 1 – 5 nebo i více. V prvním případě jsou výsledky skutečně objektivní; ve druhém závisí jejich objektivita na přesné formulaci otázky, chápavosti a schopnostech respondentů.

Jedním z rysů pro kvantitativní výzkum je tzv. **deduktivní přístup**, protože výzkumníci vycházejí z nějaké teorie či obecně pojatého problému a formulují hypotézy o

vztazích mezi proměnnými tak, aby následným sběrem dat byli schopni ověřit či vyvrátit pravdivost těchto hypotéz. Dalším typickým rysem je **objektivita**. Výzkumník je nezúčastněný a snaží se neklást otázky tendenčně. Výzkumu se zpravidla zúčastňuje velké množství respondentů a šetření je anonymní.

Kvantitativní metody se nejlépe hodí ke zkoumání jednoduchých a měřitelných znaků, případně jejich kombinací, ve velkých a více méně homogenních populacích. U složitějších a neměřitelných znaků, které je třeba škálovat, jejich spolehlivost i srovnatelnost přirozeně klesá, zejména pokud nejsou otázky formulovány jednoznačně. Proto se v současné době kvantitativní metody často kombinují s kvalitativními, jejichž výsledky nejsou reprezentativní, umožňují ale lepší porozumění skutečnému stavu věci.

Každá metoda prováděného výzkumu má svoje pozitiva i negativa. Mezi pozitiva výrazně můžeme zařadit: rychlost prováděného výzkumu, snadné zobecnění výsledků na celou populaci, možnost zkoumat velký počet respondentů, sebraná data jsou přesná a lehce ověřitelná. Výsledky jsou nezávislé na výzkumníkovi. Negativa – potvrzuje (vyvrátí) zavedené teorie, nebere v potaz lokální specifika, nepřináší nic nového, spíš jen ověřuje.

3.4 Standardizace průzkumu

Standardizace kvalitativního prů/výzkumu se vyznačuje následujícími vlastnostmi: validitou a reliabilitou.

„Validní měření je takové měření, které měří skutečně to, co jsme zamýšleli měřit.“ (DISMAN, 2000, s. 41). Dá se konstatovat, že kvalitativní průzkum poskytuje velmi vysokou validitu, protože výzkumník není natolik omezován nutností standardizace prů/výzkumu a výzkumných nástrojů a dají se přitom využívat volnější formy otázek a odpovědí v rozhovorech, než by tomu bylo ve výzkumu kvantitativním.

„Reliabilní měření je takové měření, které nám při opakované aplikaci dává shodné výsledky, pokud se ovšem stav pozorovaného objektu nezměnil“ (DISMAN, 2000, s. 62). Reliabilita u kvalitativního prů/výzkumu bývá velmi nízká, protože standardizace je slabá, což komplikuje výzkumníkovi generalizaci výsledků výzkumu z určeného vzorku na celou populaci jedinců, protože dochází k velké redukci počtu zkoumaných jedinců (Tamtěž).

Taková situace nastává i u kvalitativního průzkumu pro tuto diplomovou práci, protože prováděný průzkum byl zaměřen na konkrétní objekty ve vybraných lokalitách, a

proto by se daly závěry jen ztěžší generalizovat na všechny osoby, které jsou médií moderní doby ovlivňovány.

Pro zajištění vyšší validity průzkumu se dá využít i tzv. metoda triangulace. „**Triangulaci** se rozumí kombinace různých metod, různých výzkumníků, různých zkoumaných skupin nebo osob, různých lokálních a časových okolností a teoretických perspektiv, které se uplatňují při zkoumání určitého jevu.“ (HENDL, 2016, s. 96).

V předmětném průzkumu je užitá pouze jedna technika sběru dat, kterou je polostrukturovaný rozhovor s respondenty. Technika pozorování pouze dotváří celkový pohled na jednotlivé respondenty, ale nevytváří adekvátní součást prováděného průzkumu.

3.5 Technika sběru dat

Průzkum byl prováděn na konkrétních místech (ve škole, ve třídách) formou polostrukturovaného rozhovoru (pedagogičtí pracovníci) a částečným pozorováním všech respondentů. Obě zvolené alternativy především zajistily možnost přímého kontaktu s respondenty v pro ně „domácím“ prostředí.

U provádění kvalitativního průzkumu se využívají následující techniky sběru informací nebo jejich vzájemné kombinace:

1. **Případová studie** – většinou bývá zaměřena na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika případů. Základ výzkumné otázky tvoří charakteristika daného případu nebo skupiny porovnávaných případů (HENDL, 2016, s. 108).
2. **Pozorování** - hlavním cílem je poznání určité skupiny včetně její kultury. Výzkumník má snahu zjistit něco o tom, čeho si členové skupiny nejsou vědomi nebo o čem nemohou nebo nechtějí nic vypovědět. Výzkumník (pozorovatel) sleduje respondenty v jejich přirozeném prostředí a pečlivě zaznamenává průběh sledovaných událostí nebo chování jedné nebo několika osob (komunity, třídy) a snaží se podat co nejpřesnější informace prostřednictvím co nejpodrobnějšího popisu. (Tamtéž).

Pozn. aut. V tomto případě posloužilo pozorování respondentů v jejich přirozeném prostředí (pedagogů a žáků) pouze jako doplněk k předem připravenému polostrukturovanému rozhovoru. V žádném případě nemělo vliv na kvalitu prováděných rozhovorů nebo jejich zpracování a výzkumníka ani nijak neovlivňovalo při vyhodnocování jednotlivých odpovědí.

3. **Rozhovor** – tento způsob je při provádění výzkumu/průzkumu velmi účinný, ale vyžaduje velkou kreativitu výzkumníka, jeho dovednost, citlivost, soustředěnost,

interpersonální porozumění a také osobní disciplínu. Při přípravě rozhovoru je zapotřebí rozhodnout o obsahu otázek, jejich formě a pořadí; rovněž stanovit délku rozhovoru a to vždy před jeho zahájením nebo v průběhu a to především v závislosti na jeho typu.

3.6 Formy rozhovoru

Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami je připraven z řady správně formulovaných otázek, na které odpovídají jednotliví respondenti. Účelem je co nejvíce minimalizovat efekt výzkumníka na kvalitu rozhovoru. Data získaná z rozhovoru se dále a především snadněji analyzují. Strukturovaný rozhovor se hodí pro respondenty, u nichž už nemáme další možnost rozhovor opakovat, případně znovu navštívit vytipovanou komunitu respondentů nebo není dostatek času, aby se výzkumník respondentům věnoval po delší časový úsek.

Rozhovor pomocí návodu – typ rozhovoru, kdy seznam otázek je vytvořen podle návodu, který slouží výzkumníkovi, aby se udržel stanoveného tématu nebo dosáhl odpovědi, které od rozhovoru očekává. Existuje však volnost k přizpůsobení formulace položených otázek podle právě vzniklé situace. Tento typ rozhovoru poskytuje výzkumníkovi možnost co nejefektivněji využít časový úsek určený k rozhovoru.

Narativní rozhovor – při vedení takového rozhovoru není respondent konfrontován se standardizovanými otázkami, ale je výzkumníkem uváděn a povzbuzován ke zcela volnému vyprávění. Narativní rozhovor mívá čtyři části: stimulace, vyprávění, kladení otázek pro vyjasnění některých témat a nejasností a zobecňující otázky.

Polostrukturovaný rozhovor je další z kvalitativních technik dotazování. Rozhovor je charakteristický definovaným účelem a má předem stanovenou osnovou. Základem jsou jasné otázky v předem připraveném pořadí a navíc jsou vždy stejně formulovány. Výhodou polostrukturovaného rozhovoru (oproti strukturovanému) je jeho větší pružnost při získávání informací, protože můžeme dané informace, které považuje výzkumník za podstatné, ověřit dalšími „podotázkami“ a doplňujícími odpověďmi (Tamtéž, s. 142).

Pozn. aut. Proto celý polostrukturovaný rozhovor (v kombinaci s rozhovory narativním a podle návodu) pro účel této diplomové práce vycházel z pevně stanoveného scénáře a sledu přesně pokládaných otázek a zároveň byly otázky doplňovány dalšími podotázkami, pokud byla zaznamenána v odpovědích respondentů zajímavá fakta.

„Kvalitativní výzkum/průzkum používá induktivní formy vědeckých metod, hloubkové studium jednotlivých případů, nejrůznější formy rozhovorů a kvalitativní pozorování. Cílem

je získat popis zvláštností případů, generovat hypotézy a rozvíjet teorie o fenoménech světa. Kvalitativní výzkum/průzkum je orientován na explorování a nejčastěji se ukutečňuje v přirozených podmínkách sociálního prostředí. Plán výzkumu/průzkumu má pružný charakter, tzn., že plán výzkumu/průzkumu se z daného základu rozvíjí, proměňuje a přizpůsobuje podle okolností a dosud získaných výsledků.“ (HENDL, 2016, s. 141).

Kvalitativní výzkum/průzkum má svá pozitiva, ale i negativa. Za velmi pozitivní je považována skutečnost, že výzkum/průzkum se dá provádět v přirozeném prostředí, na něž jsou respondenti zvyklí; přitom se dají zhodnit různé místní nebo jiné zvláštnosti; také počáteční prozkoumání problémů je považováno za pozitivní.

Negativní stránky kvalitativního výzkumu/průzkumu jsou: problematická generalizace výsledků; výzkum/průzkum bývá časově náročný; výsledky nemusejí být vždy objektivní, protože jsou snadněji ovlivnitelné přístupem výzkumníka ke zkoumanému objektu (Tamtéž).

3.7 Jednotky zkoumání a zjišťování

Jednotkou zkoumání se stali žáci a jejich pedagogové ze Základní školy Mohelnice. Konkrétně se jednalo o 284 žáků (100% respondentů) a 12 pedagogů (rovněž 100%) ve věkovém rozpětí od 7 do 10 let, respektive do 38 let.

3.8 Předběžný výzkum

Pro další zpracování kvalitativního průzkumu bylo zapotřebí nejprve shromáždit dostatečný počet základních informací o celkové situaci mladých uživatelů internetu na území České republiky.

V tomto ohledu výzkumník pracoval s údaji Českého statistického úřadu, internetovým zpravodajstvím apod (viz jednotlivé odkazy na použité zdroje). Vzhledem k tomu, že výzkumník má trvalé bydliště v Olomouckém kraji, přímo v Mohelnici, jeho výzkum byl soustředěn do uvedené lokality.

Předpokladem před samotným zahájením šetření bylo, že nejčastěji bude zastoupena skupina žáci a následně pedagogové (12 respondentů). Aby výsledky nebyly zkreslovány dalšími případnými respondenty, přesné ukončení daného výzkumu bylo stanoveno na 6. leden 2017.

3.9 Sběr dat a informací

Data a informace od respondentů byly získávány postupně a to po dobu delší než 3 měsíce. Průzkum byl časově omezen jednou vyučovací hodinou (45 minut). Výzkumník se při jeho vedení striktně držel daného tématu, které bylo pro další zpracování základním stavebním kamenem celého šetření.

Vedení debaty se žáky bylo ovlivněno jejich zájmem o průzkum a také jejich soustředěností po vyplnění předložených dotazníků. Pro průzkum bylo adekvátní, že počet žáků v jednotlivých třídách nepřesahoval 30 osob. Pokud lze hodnotit ze strany výzkumnice zájem o průzkum, byl přijat bez výhrad všemi žáky a téma u nich vzbudilo živý zájem. Vzájemná důvěra obou stran byla vytvořena, což se projevilo v následující řízené debatě. Rozhovory a celá debata (se žáky i pedagogy) byly nahrávány v místě konání průzkumného šetření. Jejich délka nepřesahovala 30 minut. Vše bylo zaznamenáno na diktafon, zpracováno, vyhodnoceno a přepsáno do PC.

3.10 Zpracování získaných informací

Rozhovory, jejich zpracování a analýza všech získaných dat byla prováděna podle tzv. zakotvené teorie², tzn. pomocí technik otevřeného a axiálního kódování.

Otevřené kódování znamená proces analýzy, průzkumu, porovnávání, konceptualizace a kategorizování získaných dat, informací a všech údajů. Prakticky se jedná o část analýzy, která se zabývá především označováním a kategorizací pojmů, které se zdají příslušné ke stejnému jevu. Údaje jsou analyzovány na jednotlivé, samostatné části a bedlivě studovány. Při následném porovnání jsou zjišťovány jejich shodné nebo rozdílné znaky, na jejichž základě může výzkumník provádět jejich sestavení do jednotlivých kategorií.

Axiální kódování volně navazuje na otevřené kódování. Jedná se o soubor postupů, prostřednictvím nichž výzkumník získává údaje již v otevřeném kódování a znovu jsou uspořádány novým způsobem, jímž je vytvářeno spojení mezi jednotlivými kategoriemi, jejich subkategoriemi a dimenzemi (STRAUSS, CORBINOVÁ, 1999, s. 28).

² Zakotvená teorie představuje induktivní způsob odvození teorie ze zkoumaného jevu, který reprezentuje. Teorie je odhalena, vytvořena a prozatím ověřována systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a jejich následnou analýzou. Proto se shromažďování údajů – jejich analýza a teorie vzájemně prolínají a doplňují. STRAUSS, A.; CORBINOVÁ, J.: *Základy kvalitativního výzkumu*. 1999, s. 22.

Při zpracování dat a informací, které byly získány průzkumným rozhovorem byly nejdříve prostudovány jednotlivé vyplněné dotazníky, pak následovalo přehrávání zvukových záznamů z debaty a byl proveden přepis. Přitom byla vyhodnocována jednotlivá témata, která byla rozdělena na základě operačních pojmů a ty byly dále sloučeny do kategorií na základě určité vzájemné podobnosti. Kategorie pak byly rozpracovány do jednotlivých subkategorií a dimenzí; ty vyplynuly z původních operačních pojmů. Utříděná data byla interpretována, a přitom mezi nimi byly vyhledávány vzájemné souvislosti v rámci jednotlivých kategorií a subkategorií. Cílem bylo nalezení vzájemných vztahů mezi nimi, možných příčin a důsledků zkoumaného jevu za účelem lépe mu porozumět. Díky provedené datové triangulaci byly využity informace získané z dotazníků a rozhovorů (debaty) s konkrétními respondenty. Rozhovor s pedagogy se týkal jejich konstrukcí metody jako takové a také konstrukcí jednotlivých pozitiv a negativ, podle nichž by mohli být lépe vnímáni jednotliví respondenti. Informace zjištěné pozorováním, přestože nebyly rozhodující pro celkové vyhodnocení, byly dále interpretovány, pokud se přímo dotýkaly jednotlivých výpovědí a témat, směřujících k analýze respondentů. Dílčí závěry byly ozřejmovány a dávány do logických souvislostí i neinterpretovanými daty a to pouze v případě, kdy úzce souvisely s kategoriemi interpretovanými. Nově zjištěné poznatky byly dále porovnány s teoretickými poznatky, které tvoří první část této práce.

3. 11 Dodržení etický aspektů

Každý výzkumník by měl o svém úkolu informovat vybrané respondenty a získat od nich ústní (mnohdy i písemný) souhlas s jejich účastí při prováděném výzkumu.

V praxi to znamená, že každý respondent může vyjádřit svoji svobodnou vůli, zda se průzkumu zúčastní nebo ne (HENDL, 2016). V případě vyjádření souhlasu by měl výzkumník dále respondenty informovat o celém průběhu a dalších možných okolnostech připravovaného průzkumu, včetně jeho účelu. I tato skutečnost může znovu pozitivně/negativně ovlivnit svobodné rozhodování respondentů, zda dají svůj souhlas. Součástí předávání informací mezi výzkumníkem a respondenty by mělo být upozornění na zvolenou formu provádění rozhovoru (bude zapisován, bude využito záznamové zařízení; případně jejich vzájemná kombinace). Důležitou součástí etiky průzkumu je zachování anonymity respondentů. Pokud se výzkumníkovi přesto podaří získat „citlivé“ údaje od respondentů je jeho povinností, aby identita účastníků prováděného průzkumu nebyla odhalena dalším osobám (HENDL, 2016).

Respondenti prováděného průzkumu byli před jeho zahájením obeznámeni s výše uvedenými skutečnostmi včetně dodržení přísné anonymity. Také další údaje vedoucí k případné identifikaci byly přísně zamlčeny. Od všech oslovených respondentů byl získán ústní souhlas. Nikdo z nich si nepřál sepisovat dohodu, kde by byl stvrzen souhlas s výzkumem vlastnoručním podpisem.

II. Praktická část

4 Vlastní výzkum a analýza

Průzkumné šetření se uskutečnilo v Základní škole v Mohelnici (Olomoucký kraj). Základní školu zde navštěvuje celkem 544 žáků. Je zde zaměstnáno 37 učitelů a odborných pracovníků včetně vedení školy.

4.1 Respondenti průzkumu podle jednotlivých ročníků

Průzkumu se zúčastnilo celkem 284 žáků I. stupně ZŠ v Mohelnici (100%). Z celkového počtu 284 bylo 147 dívek a 137 chlapců, což vyjádřeno v procentech představuje zastoupení 58% dívek a 42% chlapců. Dál byli do průzkumu zainteresováni respondenti – třídní učitelé v počtu 12 (100%).

Tabulka č. 1 – Respondenti 2. ročníku ZŠ

2. třídy	Chlapci	Děvčata	Celkem
2. A	10	11	21
2. B	12	11	23
2. C	10	11	21
Celkem	32	33	65

Tabulka č. 2 – Respondenti 3. ročníku ZŠ

3. třídy	Chlapci	Děvčata	Celkem
3. A	12	12	24
3. B	12	13	25
3. C	10	12	22
Celkem	34	37	71

Tabulka č. 3 – Respondenti 4. ročníku ZŠ

4. třídy	Chlapci	Děvčata	Celkem
4. A	12	13	25
4. B	10	11	21
4. C	10	13	23
Celkem	32	37	69

Tabulka č. 4 – Respondenti 5. ročníku ZŠ

5. třídy	Chlapci	Děvčata	Celkem
5. A	14	15	29
5. B	14	12	26
5. C	11	13	24
Celkem	39	40	79

Na předložené dotazníky odpovídali respondenti v rozpětí jedné vyučovací hodiny – tzn. 45 minut. Zadání dotazníku nebylo jednoduché, ale všichni respondenti se na jeho zpracování perfektně soustředili a případné nejasnosti v něm byly objasněny s pomocí třídní učitelky, respektive autorky dotazníku. Jejich odpovědi však byly velmi obecné, aniž by respondentům „napověděly“ možné varianty odpovědí.

Autorka postupně zpracovávala zvlášť odpovědi dívčích a pak chlapeckých respondentů a to za každý ročník. Na závěr provedla sloučení dívčích a chlapeckých respondentů v jednotlivých ročnících. Doplnující odpovědi, které byly v zadání dotazníku označeny slovem „Vysvětli“, respondenti zapisovali do poznámek a to na základě dopředu provedené instruktaže, aby označili vždy vysvětlení na danou otázku jejím pořadovým číslem. Některé odpovědi jsou zpracovány graficky, některé pro jejich jednoznačnost nebo pro jejich obsáhlost, ponechala autorka pouze s komentářem. Všechny odpovědi za jednotlivé ročníky i v celkovém souhrnu jsou vždy komentovány.

4.2 Vyhodnocení dotazníků, tabulky a grafická prezentace

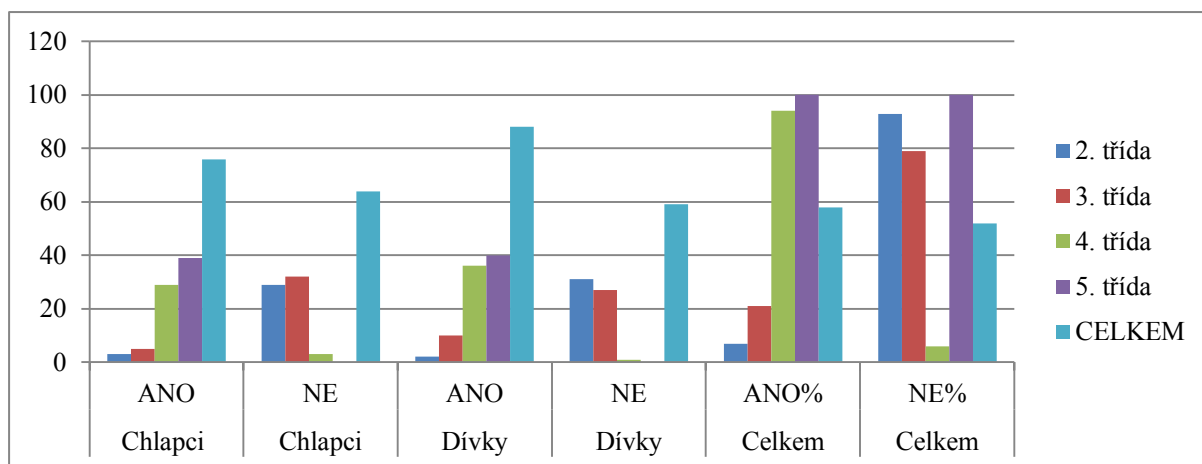
Odpovědi jednotlivých respondentů byly převedeny do následujících tabulek při rozdělení podle ročníků (chlapci/dívky). V případě nutnosti grafického (a vizuálního) zdůraznění odpovědí, byly na základě tabulek zpracovány grafy. Pokud byly odpovědi zcela jednoznačné (téměř 100%) nebyly dále zpracovány v grafech; autorka práce pouze zjištěné výsledky komentovala.

Tabulka č. 5 – 1. Máte svůj osobní počítač?

	Chlapci	Chlapci	Dívky	Dívky	Celkem	Celkem
	ANO	NE	ANO	NE	ANO%	NE%
2. třída	12	20	7	26	30	70
3. třída	22	12	16	21	53	47
4. třída	21	11	18	19	57	43
5. třída	28	7	29	11	72	23
CELKEM	83	50	70	77	53%	47%

Komentář: Z odpovědí je zřejmé, že s rostoucím věkem přibývají i počítače do „osobního užívání“ jednotlivých respondentů.

Graf č. 1 k otázce č. 1. Máte svůj osobní počítač?

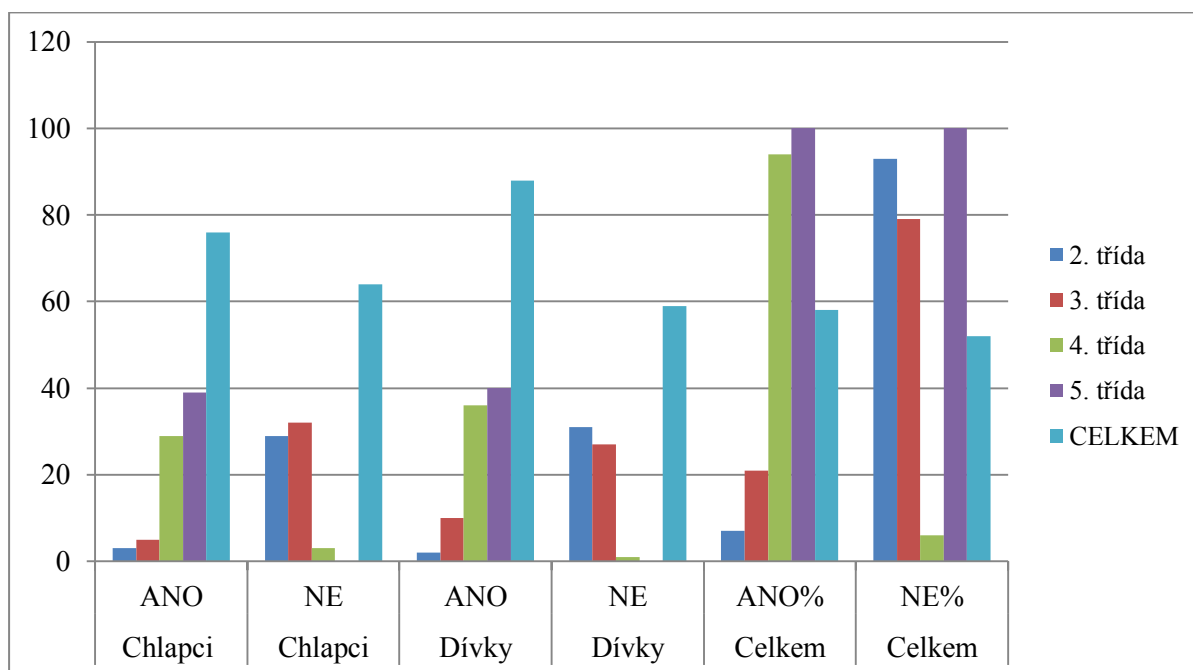
Komentář: Grafické znázornění vizuálně zdůrazňuje, že vybavenost počítači u nejmenších respondentů má vzestupnou tendenci a to podle věku žáků. Velký podíl na této skutečnosti mají i tablety, které se stávají běžnými pomůckami našich školáků.

Tabulka č. 6 – 2. Máte svůj mobilní telefon/tablet?

	Chlapci	Chlapci	Dívky	Dívky	Celkem	Celkem
	ANO	NE	ANO	NE	ANO%	NE%
2. třída	25	7	25	8	77	30
3. třída	30	4	30	7	85	15
4. třída	30	2	31	6	88	12
5. třída	39	0	40	0	100	0
CELKEM	124	13	126	21	88	12

Komentář: Počet mobilních telefonů je evidentně vyšší, než počítačů v osobním užívání. Do tohoto počtu jsou zahrnuty i tablety, jejichž oblíbenost rok od roku u dětí narůstá.

Graf č. 2 k otázce č. 2. Máte svůj mobilní telefon/tablet?

Komentář: Žáci 5. tříd vlastní ve 100% mobilní telefony a tablety. Průměr za všechny sledované ročníky majitelů mobilních telefonů a tabletů je 88%.

Tabulka č. 7 – 3. Používáte mobilní telefony/tablety často?

Používáte mobilní telefon/tablet:	Chlapci	Dívky
a) každý den	100%	100%
b) každou hodinu	0	0
c) někdy, když potřebuji	0	0

Komentář: U této otázky byly nabídnuty varianty odpovědí: a) každý den, b) každou hodinu, c) jenom někdy, když potřebuji. Dalo by se uvést bez komentáře. Všichni vlastníci mobilních

telefonů i tabletů odpověděli bez výjimky, že užívání přístrojů je na 100% a to každý den. Jednoznačnost odpovědí nevyžaduje grafické znázornění.

Tabulka č. 8 – 4. **Slyšeli jste slovo šikana?**

	Chlapci		Dívky		Celkem	
	ANO	NE	ANO	NE	ANO%	NE%
2. třída	32	0	30	3	95	5
3. třída	34	0	37	0	100	0
4. třída	32	0	37	0	100	0
5. třída	39	0	40	0	100	0
CELKEM	137	0	126	3	93	7

Komentář: Na otázku byly odpovědi téměř všech respondentů (93%) zcela jednoznačné. Tato tabulka opět nepotřebuje grafické znázornění.

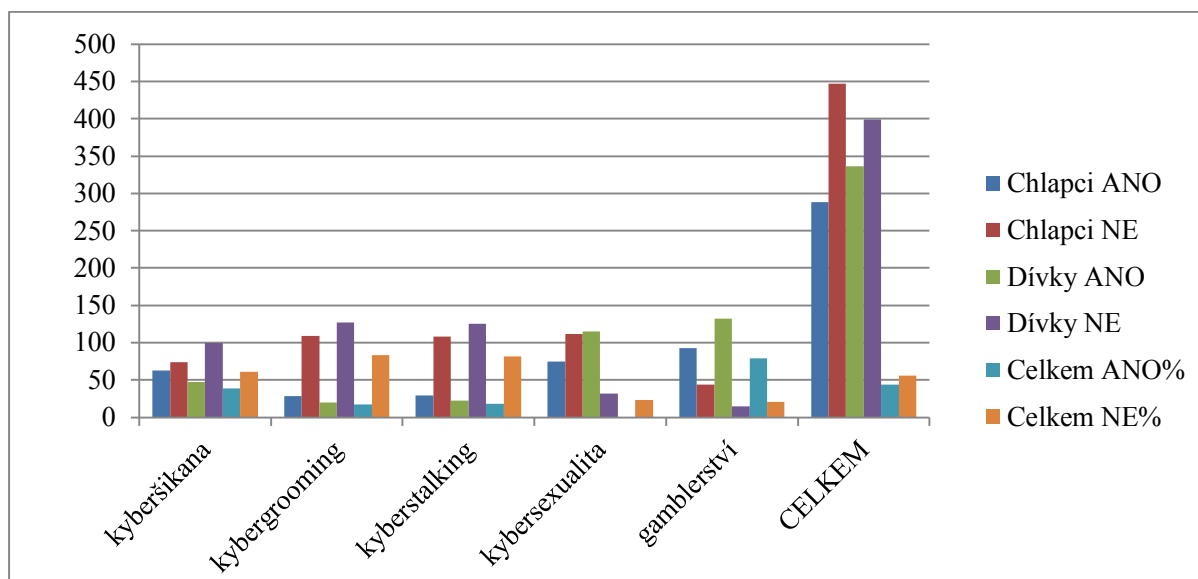
Tabulka č. 9 – 5. **Už jste slyšeli výrazy: Kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking, kybersexualita, gamblerství?**

	Chlapci		Dívky		Celkem	
	ANO	NE	ANO	NE	ANO%	NE%
kyberšikana	63	74	47	100	39	61
kybergrooming	28	109	20	127	17	83
kyberstalking	29	108	22	125	18	82
kybersexualita	75	112	115	32	67	23
gamblerství	93	44	132	15	79	21
CELKEM	288	447	336	399	44	56

Komentář: Ve vyhodnocení odpovědí na otázku č. 5 byly sečteny kladné/záporné odpovědi všech respondentů a ty byly vyjádřeny v procentech. Je zřejmé, že nejznámější pojem je gamblerství (hráčství), který je mezi žáky a studenty používán zcela běžně při hovoru. Naopak anglické názvy (kybergrooming, kyberstalking) nejsou mezi respondenty známy téměř vůbec, tzn., že ani nemají představu, co vlastně jednotlivé pojmy vyjadřují. Pozitivní reakci lze hodnotit odpovědi na výraz kybersexualita, kdy spíš základ (sexualita) vyvolává v žácích jakési znalosti (představy) o možném významu slova. Nikdo z dotazovaných však nevycházel ze slovního základu (kyber-) a uvedl ho do spojitosti s počítači, respektive moderními technickými médii. Znalosti respondentů měly vzestupnou tendenci od 2. až po 5. ročník. Je jasné, že v rámci počítačové výuky bude zapotřebí ozřejmovat některá

pojmenování a názvy, aby žáci a studenti pochopili jejich smysl a obsah a uvědomili si, že vyjadřují pro uživatele moderních technických médií určitou hrozbu.

Graf č. 3 k otázce č. 5. **Už jste slyšeli výrazy: Kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking, kybersexualita, gamblerství?**

Komentář: Grafické znázornění vizuálně potvrzuje znalosti (neznalosti) respondentů slov, která mohou ohrožovat osobní bezpečí uživatelů moderních médií.

Otázka č. 6 **Měli jste možnost sledovat stránky s pornografickým obsahem? Pokud ano, kde? (počítač, mobil, televize, časopis, DVD, video).**

U této otázky byla zaznamenána „znalost“ téměř 100%. Pouze 2 chlapci ve 2. třídě odpověděli záporně, stejně jako 4 dívky. U ostatních respondentů byly zaznamenány pozitivní odpovědi. Nejčastěji uvedeným zdrojem pornografického materiálu byly časopisy, DVD a teprve na 3. místě uváděli respondenti počítače.

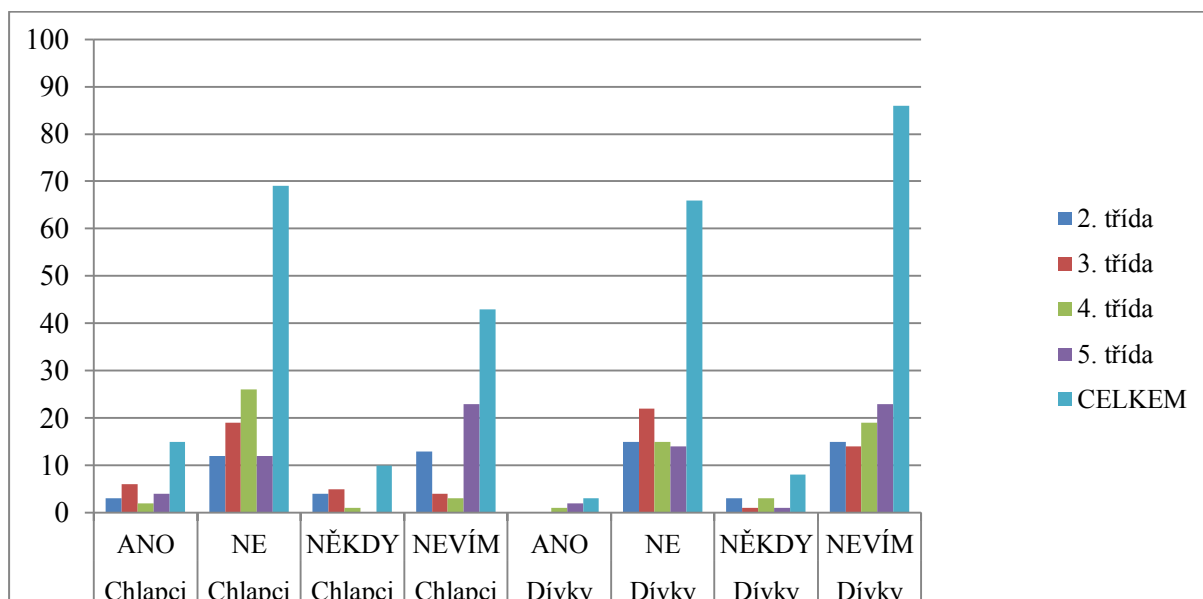
Tabulka č. 10 – 6. **Myslíte, že kyberstalking (stalking a další) jsou trestné?**

	Chlapci	Chlapci	Chlapci	Chlapci	Dívky	Dívky	Dívky	Dívky
	ANO	NE	NĚKDY	NEVÍM	ANO	NE	NĚKDY	NEVÍM
2. třída	2	1	2	27	4	3	0	26
3. třída	4	0	0	30	15	0	0	22
4. třída	18	0	2	12	23	0	2	12
5. třída	30	0	2	7	28	0	2	10
CELKEM	54	1	6	76	70	3	4	70

Komentář: Je zřejmé, a odpovědi všech respondentů to potvrzují, že vzdělanost žáků I. stupně ZŠ v oblasti bezpečného užívání počítačů a dalších moderních médií, není prozatím na příliš vysoké

úrovni. Správně mohly být hodnoceny odpovědi Ano (Někdy), protože mnohdy je počínání pachatelů (agresorů) neprůkazné, naopak kybergrooming, který je pro uživatele PC nebezpečný z osobního hlediska, je tvrdě zákonem postihován. Žáci by měli v tomto ohledu získat větší přehled a znalosti. Ve znalostech jsou na vyšší úrovni dívky než chlapci. Výsledky odpovědí na 6. otázku jsou opticky zřetelné z následujícího grafického znázornění.

Graf č. 4 k otázce č. 6 - **Myslíte, že kyberstalking (stalking a další) jsou trestné?**

Komentář: Grafické znázornění pouze potvrzuje komentář a tabulku, viz výše.

Otázka č. 7 - **Slyšeli jste slovo hacker?**

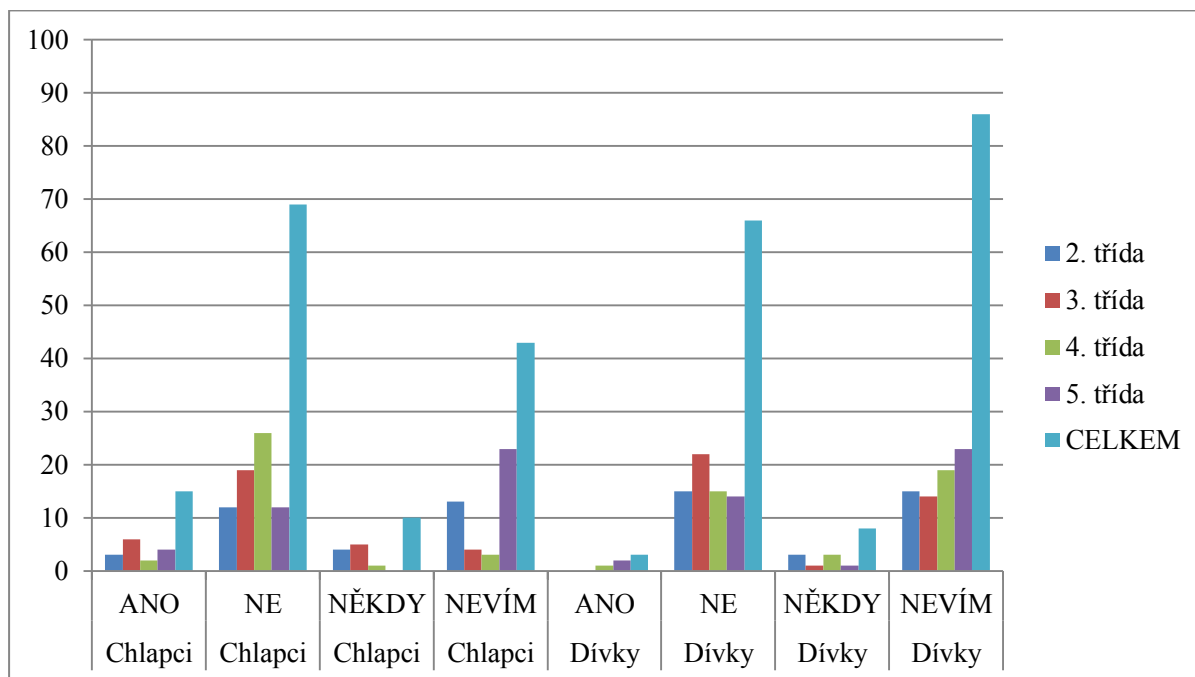
K této otázce není zapotřebí provádět grafické znázornění. S výjimkou 3 respondentů byly zaznamenány pozitivní odpovědi. Respondenti rovněž dokázali vysvětlit obsah tohoto pojmu.

Tabulka č. 11 - **8. Využíváte počítač k učení?**

	Chlapci	Chlapci	Chlapci	Chlapci	Dívky	Dívky	Dívky	Dívky
	ANO	NE	NĚKDY	NEVÍM	ANO	NE	NĚKDY	NEVÍM
2. třída	2	2	28	0	3	15	15	0
3. třída	12	0	22	0	8	4	25	0
4. třída	12	5	15	0	10	3	19	0
5. třída	22	3	14	0	28	1	20	0
CELKEM	48	9	79	0	49	23	79	0

Komentář: Využívání počítačů k vlastnímu vzdělávání má vzestupnou tendenci po jednotlivých ročnících. Mnohdy si žáci neuvědomují, že některé informace, které získají z internetu, slouží k jejich vzdělávání stejně jako používání PC (nebo jiné techniky) ve škole.

Graf č. 5 k otázce č. 8. **Využíváte počítač k učení?**

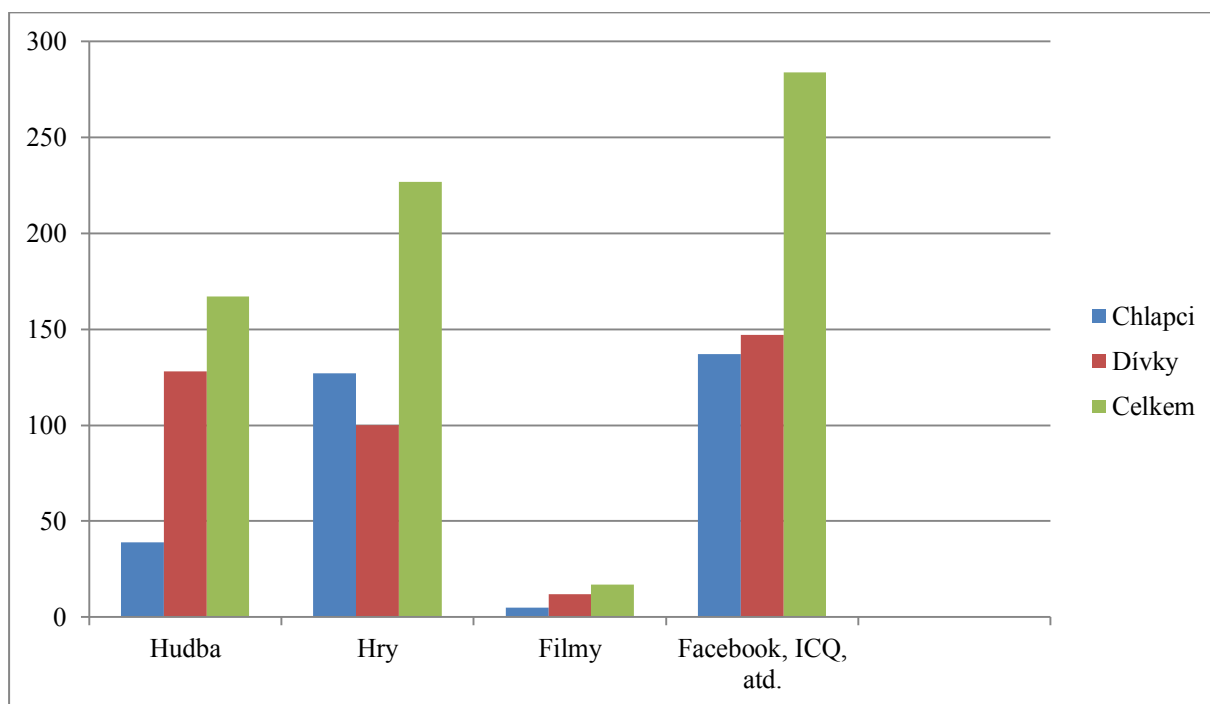
Komentář: Grafické znázornění přináší vizuální zdůraznění, že počítače, ať doma nebo ve škole, jsou žáky využívány ke vzdělávání, a to převážnou částí respondentů.

Tabulka č. 12 - 9. **Co nejčastěji na počítači použíté?**

	Hudba	Hry	Filmy	Facebook, ICQ, atd.
Chlapci	39	127	5	137
Dívky	128	100	12	147
Celkem	167	227	17	284

Komentář: Moderní komunikace s okolím prostřednictvím Facebooku, ICQ, Skype a dalších kanálů, se stala samozřejmostí pro každého uživatele moderních médií. Výjimku netvoří ani žáci a studenti a dokonce děti, které navštěvují mateřskou školu.

Graf č. 6 k otázce č. 9. Co nejčastěji na počítači používáte?

Komentář: Z odpovědí všech respondentů je zřejmé, že nejvíce využívány na počítači jsou komunikační kanály – Facebook, ICQ a další. Druhé nejvyšší zastoupení mají online hry a pak hudba. Nejméně sledují respondenti na PC filmy. Filmy sledují nejčastěji v televizi, která skýtá určité pohodlí pro diváky a mnohdy se u televize schází celá rodina.

Tabulka č. 13 - 10. Chtěli byste v budoucnu pracovat na počítači?

	Chlapci	Chlapci	Dívky	Dívky	Celkem	Celkem
	ANO	NE	ANO	NE	ANO%	NE%
2. třída	32	0	33	0	100	0
3. třída	34	0	37	0	100	0
4. třída	32	0	37	0	100	0
5. třída	39	0	40	0	100	0
CELKEM	137	0	147	0	100	0

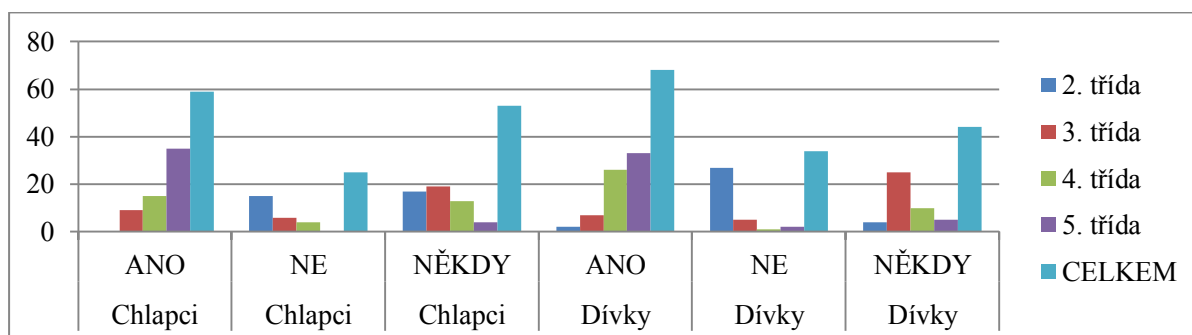
Komentář: Odpovědi všech 284 respondentů znamenají 100%. Grafické znázornění není zapotřebí uvádět.

Tabulka č. 14 - 11. **Používá váš počítač doma i jiná osoba (bratr, rodiče, dědeček, babička)?**

	Chlapci	Chlapci	Chlapci	Dívky	Dívky	Dívky
	ANO	NE	NĚKDY	ANO	NE	NĚKDY
2. třída	12	2	18	14	4	15
3. třída	13	2	19	7	3	27
4. třída	32	0	0	29	3	5
5. třída	32	2	5	20	4	16
CELKEM	89	6	42	70	14	63

Komentář: Nejčastěji uváděli respondenti jako další uživatele počítačů v domácnostech své sourozence nebo rodiče. Většinou mají počítače umístěny v dětských pokojích, a proto je mají možnost používat i bratři a sestry.

Graf č. 7 k otázce č. 11. - **Používá váš počítač doma i jiná osoba (bratr, rodiče, dědeček, babička)?**

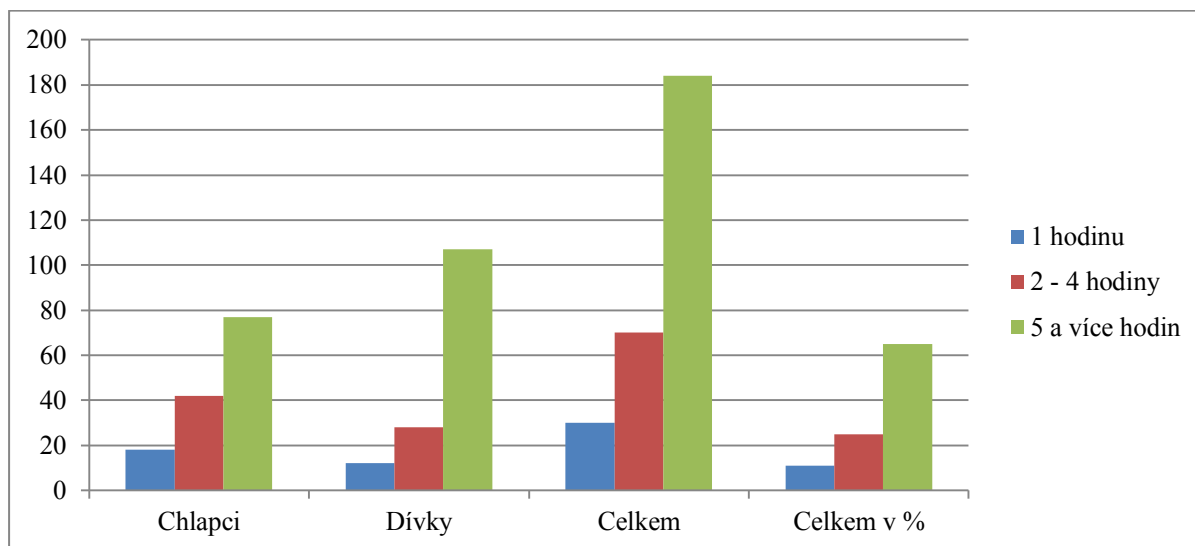
Komentář: Graf znázorňuje, že v mnoha rodinách neslouží PC pouze jedné osobě, ale většinou se o něho dělí s dalšími členy rodiny. Nejčastěji respondenti uváděli sourozence.

Tabulka č. 15 – 12. **Kolik hodin strávíte denně u počítače? (Nabídka poskytovala několik variant odpovědí).**

	Chlapci	Dívky	Celkem	Celkem v %
1 hodinu	18	12	30	11
2 - 4 hodiny	42	28	70	25
5 a více hodin	77	107	184	65

Komentář: Předpokládané procento odpovědí především u žáků 5. ročníků. Je zřejmé, že PC jsou fenoménem moderní doby a jejich užívání tvoří podstatnou náplň života dětí a mládeže.

Graf č. 8 k otázce č. 12 - **Kolik hodin strávíte denně u počítače? (Nabídka poskytovala několik variant odpovědí).**

Komentář: Optické zdůraznění doby užívání počítačů všemi respondenty. Doba strávená u PC přesahuje 5 a více hodin za jeden den. Tak odpovědělo přes 60% dotazovaných.

Tabulka č. 16 – 13. **Už vás někdy na počítači nebo mobilním telefonu kontaktovala cizí osoba?**

	Chlapci	Chlapci	Dívky	Dívky	Celkem	Celkem
	ANO	NE	ANO	NE	ANO%	NE%
2. třída	1	31	0	33	0,03	99,97
3. třída	0	34	0	37	0	100
4. třída	1	31	0	37	0,03	99,97
5. třída	0	39	0	40	0	100
CELKEM	2	135	0	147	0,06	99,04

Komentář: Odpovědi na jednu ze stěžejních otázek dotazníku. Pokud lze přijmout objektivitu odpovědí všech respondentů, je počet 2 chlapců oslovených cizí osobou zcela pomíjivý. V tomto ohledu je zapotřebí nic nepodceňovat a znovu žákům vysvětlit, jaká nebezpečí se mohou skrývat v podobných případech. Grafické znázornění k této otázce není zapotřebí pro jednoznačnost odpovědí respondentů.

Tabulka č. 17 – 14. **Znáte Linku bezpečí?**

	Chlapci		Dívky		Celkem	
	ANO	NE	ANO	NE	ANO%	NE%
2. třída	0	32	0	34	0	100
3. třída	0	34	0	37	0	100
4. třída	3	29	4	33	0,24	99,75
5. třída	4	35	4	36	0,28	99,72
CELKEM	7	130	8	139	0,06	99,04

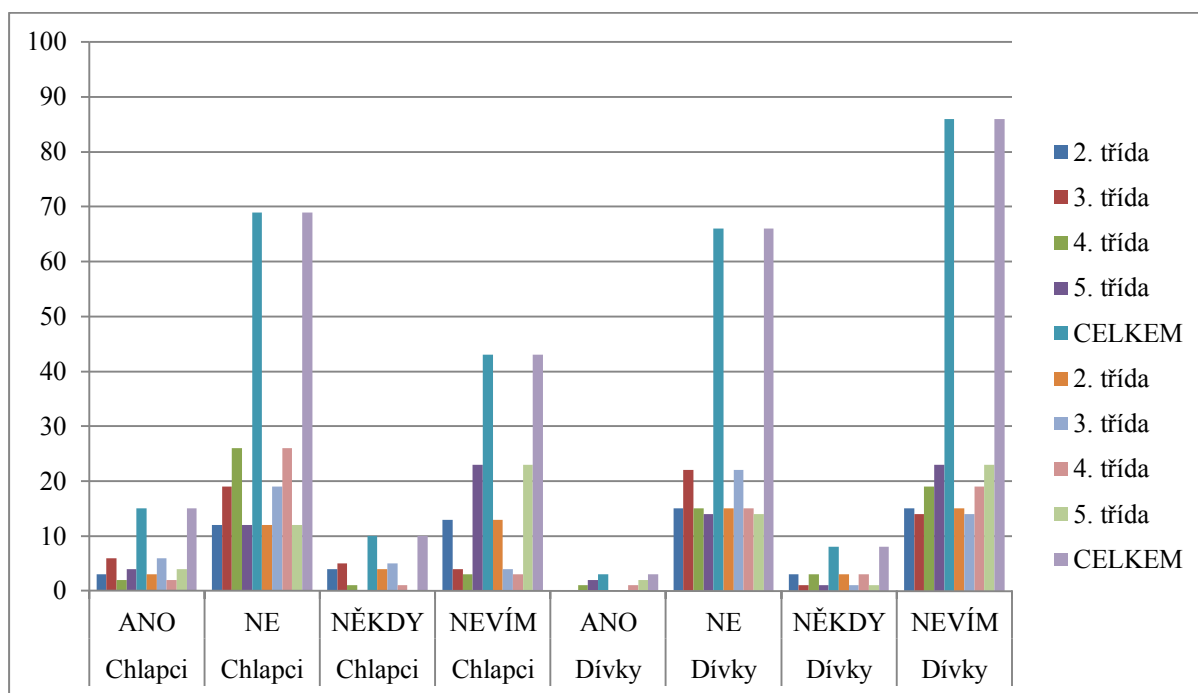
Komentář: Poměrně přesvědčivé znalosti malých respondentů, které svědčí o jejich „nepotřebě“ kontaktovat Linku bezpečí nebo jinou organizaci, která nabízí lidem pomoc. Znovu se nabízí tyto informace sdělovat v rámci výuky a poučit žáky o poslání Linky důvěry.

Tabulka č. 18 – 15. **Reagovali byste, kdyby vás přes počítač (mobil) oslovila cizí osoba?**

	Chlapci				Dívky			
	ANO	NE	NĚKDY	NEVÍM	ANO	NE	NĚKDY	NEVÍM
2. třída	0	30	0	2	2	22	2	7
3. třída	1	15	2	16	5	21	1	10
4. třída	6	20	1	5	19	2	1	14
5. třída	4	18	2	15	16	3	8	13
CELKEM	11	83	5	38	42	48	12	44

Komentář: Vytrálost některých jedinců se mezi respondenty dala předpokládat. Je zřejmé, že dívky jsou více opatrné, než chlapci a také méně důvěřivé.

Graf č. 9 k otázce č. 15 - **Reagovali byste, kdyby vás přes počítač (mobil) oslovila cizí osoba?**

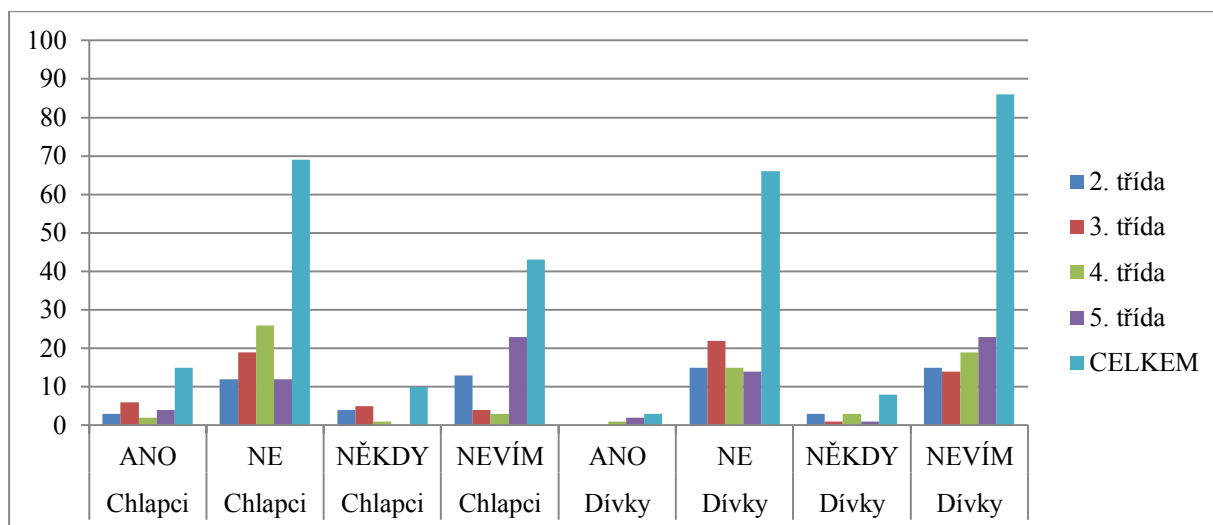
Komentář: Další velmi sledované odpovědi potvrdily, že dívky jsou ve svém konání odpovědnější než chlapci. Jejich ne se zdůrazňovalo s vyššími třídami, naopak odpovědi „nevím“ byly rovněž ve větším procentu u dívek, než u chlapců.

Tabulka č. 19 – 16. **Chtěli byste ji osobně poznat?**

	Chlapci	Chlapci	Chlapci	Chlapci	Dívky	Dívky	Dívky	Dívky
	ANO	NE	NĚKDY	NEVÍM	ANO	NE	NĚKDY	NEVÍM
2. třída	3	12	4	13	0	15	3	15
3. třída	6	19	5	4	0	22	1	14
4. třída	2	26	1	3	1	15	3	19
5. třída	4	12	0	23	2	14	1	23
CELKEM	15	69	10	43	3	66	8	86

Komentář: Odpovědi „nevím“ jsou nejvíce zastoupeny u dívek než chlapců. Lze jim přisuzovat určitý stupeň neznalosti nebo naopak zvědavosti. Odpovědi ne svědčí o jasném rozhodování a postoji všech respondentů.

Graf č. 10 k otázce č. 16 – **Chtěli byste ji osobně poznat?**

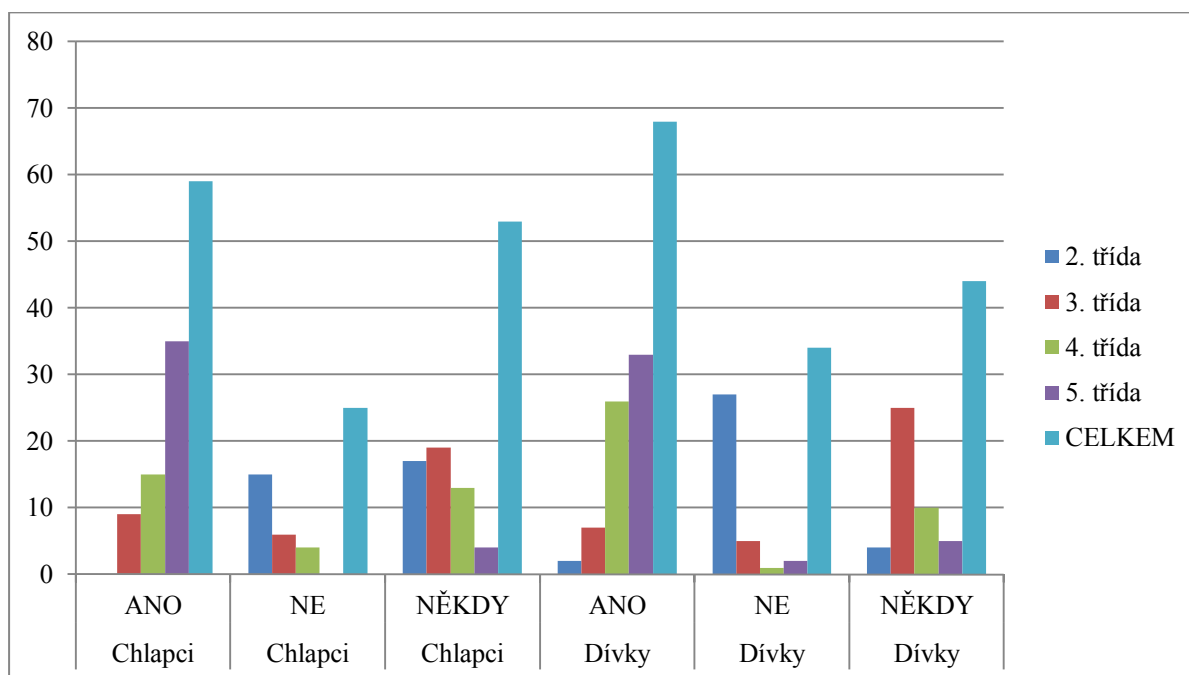
Komentář: Opticky je zřetelné, že především starší dívky jsou ve svém rozhodování „nevím“ váhavější a připouštějí i osobní setkání s cizí osobou. Na druhou stranu chlapci dávají jasně najevo svůj odmítavý postoj „ne“, stejně tak i dívky.

Tabulka č. 20 – 17. **Posíláte často svoje fotografie prostřednictvím svého počítače?**

	Chlapci			Dívky		
	ANO	NE	NĚKDY	ANO	NE	NĚKDY
2. třída	0	15	17	6	25	2
3. třída	13	2	19	7	3	27
4. třída	15	5	12	23	4	10
5. třída	33	1	5	32	2	6
CELKEM	61	23	53	68	34	45

Komentář: Očekávané zastoupení typů odpovědí, které dosvědčují čilé dění všech respondentů na PC. Zasílání fotografií, sestavování facebookových stránek, které zaujmou širokou veřejnost, komunikace po mobilních telefonech opět doprovázená foto nebo videi, to je současná počítačová kultura a komunikace. Málokdo si v momentě odeslání uvědomí, jakým způsobem mohou být obrázky zneužity, pokud se dostanou do nesprávných rukou.

Graf č. 11 k otázce č. 17 – **Posíláte často svoje fotografie prostřednictvím svého počítače?**

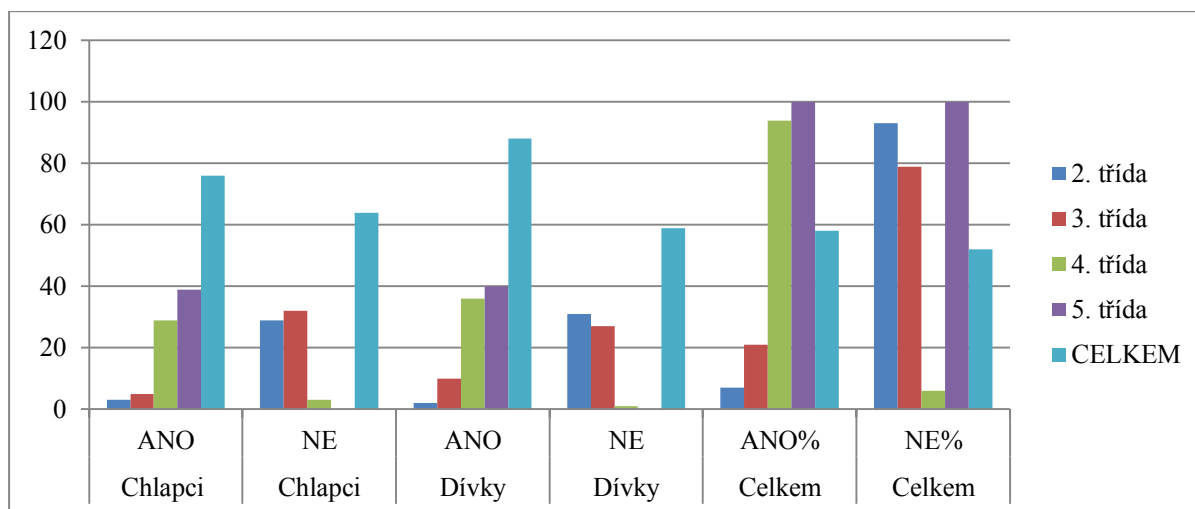
Komentář: Dívky jsou aktivnější při zasílání foto více než chlapci.

Tabulka č. 21 – **18. Máte hodně přátel na facebooku?**

	Chlapci		Dívky		Celkem	
	ANO	NE	ANO	NE	ANO%	NE%
2. třída	29	3	30	3	91	9
3. třída	34	0	37	0	100	0
4. třída	30	2	36	1	96	4
5. třída	39	0	40	0	100	0
CELKEM	132	5	143	4	97	3

Komentář: Aktivita všech respondentů je v této otázce zcela zřetelná. Dotazovaní potvrdili, že Facebook je pro ně nejzásadnějším prostředkem pro spojení s okolním světem.

Graf č. 12 k otázce č. 18 – **Máte hodně přátel na facebooku?**

Komentář: Ani toto grafické znázornění nepotřebuje svůj zvláštní komentář.

Tabulka č. 22 - 19. **Kolik hodin strávíte denně na Facebooku?**

	Chlapci	Dívky	Celkem	%
1 hodinu	18	12	30	11
2 - 4 hodiny	42	28	70	25
5 a více hodin	77	107	184	65

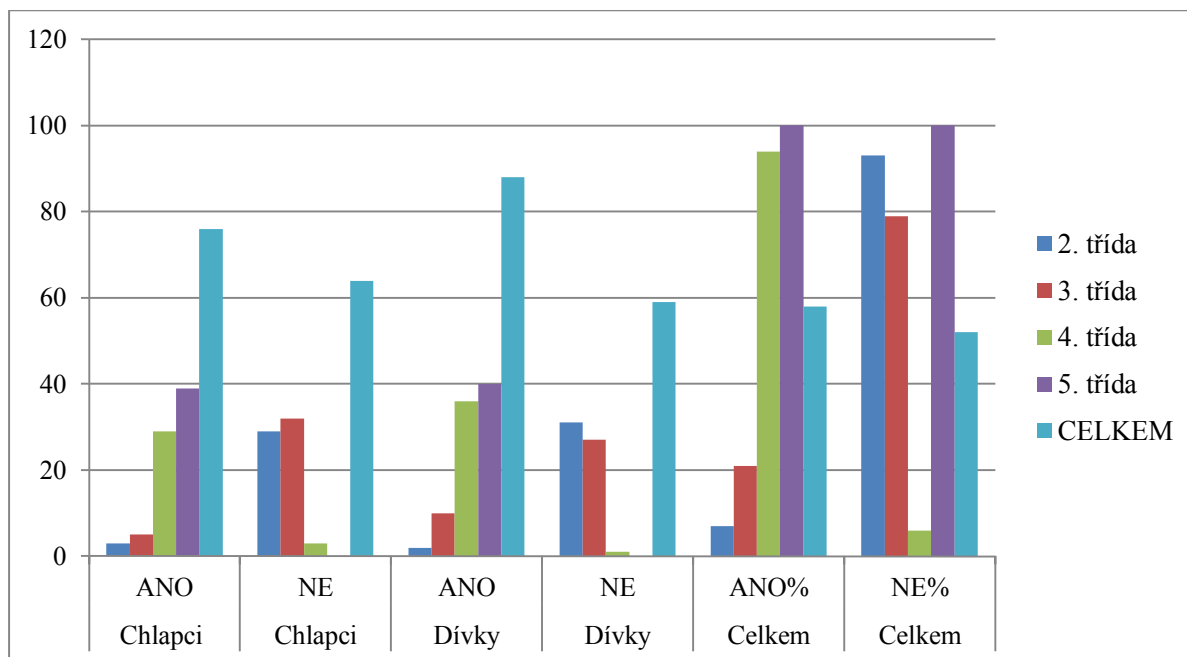
Komentář: Tabulka je totožná s dobou užívání PC za 1 den. Respondenti uváděli 5 a více hodin, proto spojení přes Facebook odpovídá době strávené jednotlivými žáky u počítače.

Tabulka č. 23 - 20. **Když se vám na webu objeví otázka: Je vám 18 let? Kliknete ano, že je vám 18, nebo kliknete na možnost ne?**

	Chlapci		Dívky		Celkem	
	ANO	NE	ANO	NE	ANO%	NE%
2. třída	3	29	2	31	7	93
3. třída	5	32	10	27	21	79
4. třída	29	3	36	1	94	6
5. třída	39	0	40	0	100	100
CELKEM	76	64	88	59	58	52

Komentář: Z odpovědí nelze vyvodit, zda respondenty vede k zaklikávání patričné odpovědi větší touha po zvědavosti (podívat se do světa dospělých) nebo jen jakási mladistvá frajeřina a snaha vyrovnat se svým vrstevníkům.

Graf č. 13 k otázce č. 20 – **Když se vám na webu objeví otázka: Je vám 18 let? Kliknete ano, že je vám 18, nebo kliknete na možnost ne?**

Komentář: Označení ANO je propustkou do jiného světa všech uživatelů PC mladších 18 let.

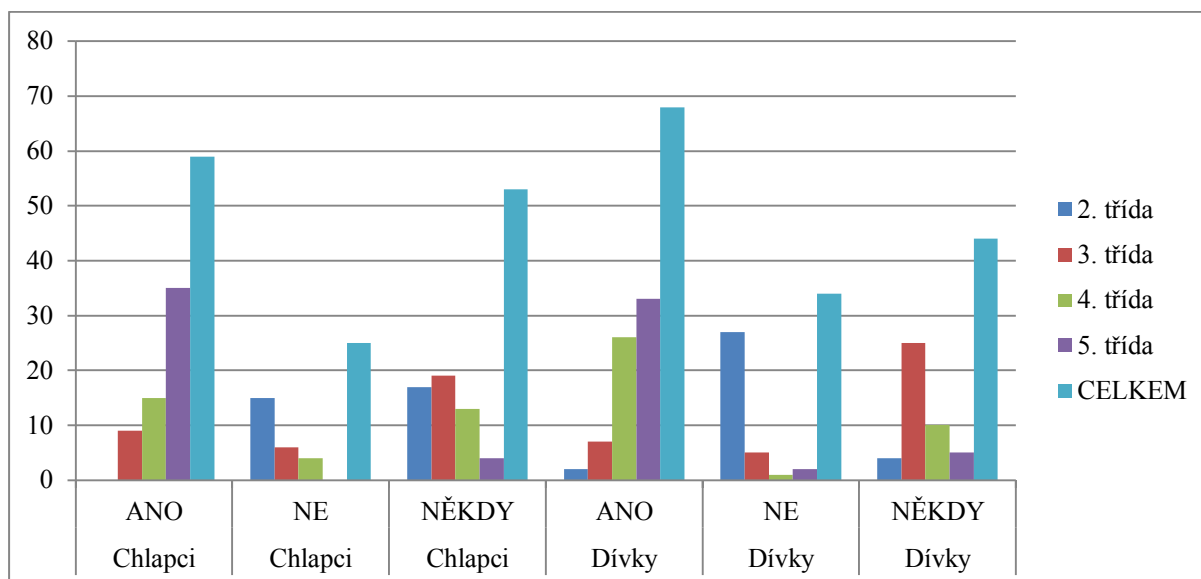
Tabulka č. 24 – **21. Zkoušeli jste se seznámit prostřednictvím počítače?**

	Chlapci			Dívky		
	ANO	NE	NĚKDY	ANO	NE	NĚKDY
2. třída	0	15	17	2	27	4
3. třída	9	6	19	7	5	25
4. třída	15	4	13	26	1	10
5. třída	35	0	4	33	2	5
CELKEM	59	25	53	68	34	44

Komentář: Dívky jsou více zvědavé, než chlapci, což dosvědčuje „ano“ u 68 respondentek. Také „váhavých“ odpovědí „někdy“ bylo zaznamenáno u dívek více. Chlapci spíše dávají

přednost opravdovému kamarádství se stejným pohlavím, což může být ovlivněno účastí na online počítačových hrách.

Graf č. 14 k otázce č. 21 – **Zkoušeli jste se seznámit prostřednictvím počítače?**

Komentář: Kladné odpovědi u chlapců jsou ovlivněny hlavně mladšími žáky (2. třída), kteří prozatím nevykazují tak velké aktivity u PC. Teprve při pravidelném hraní online her naleznout nové kamarády (soupeře).

4.3 Výsledky polostrukturovaného rozhovoru s pedagogy

Jak bylo výše zmíněno, autorka provedla vedle kvantitativního šetření se žáky i krátké kvalitativní šetření s pedagogickými pracovníky školy, které se týkalo „počítačové kultury“ i znalostí žáků v rámci možného nebezpečí, které jim hrozí při užívání internetu a dalších moderních médií. Výsledky tohoto šetření se promítají v následující kapitole této diplomové práce – Diskuzi.

Průzkum s pedagogy byl veden prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru a kombinaci narativního a volného rozhovoru), kdy všichni respondenti odpovídali na předem připravené otázky:

1. *Jste zastáncem staré a osvědčené zkušenosti, že opakování je matka moudrosti?*
2. *Jak často se během jednoho vyučovacího dne dostanete k tématu moderních médií?*

3. *Domníváte se, že žáci mají dostatečné povědomí o možném hrozícím nebezpečí uživatelům internetu a moderních médií vůbec?*
4. *Je podle vás současná prevence dostačující?*
5. *Zažili jste v praxi, že měl některý žák podezření na některý typ hrozícího nebezpečí?*
6. *Řešili jste už tuto, nebo podobnou problematiku s rodiči?*

1. *Jste zastáncem staré a osvědčené zkušenosti, že opakování je matka moudrosti?*

Odpovědi byly jednoznačně shodné: všichni pedagogičtí pracovníci uznávají starou moudrost, že opakování je matka moudrosti. Jejich odpovědi se shodovaly i v momentě, kdy uváděli, že se ve výuce vždy snaží uvést základní chyby, kterých se dopouštějí uživatelé internetu, a těmi jsou nejčastěji návštěvy stránek nevhodných pro děti a mládež (a to i kvůli možnému zavirování počítače); snaha dát světu vědět o své existenci za každou cenu; zařazení neznámých osob mezi své přátele a další.

2. *Jak často se během jednoho vyučovacího dne dostanete k tématu moderních médií?*

V případě odpovědi na druhou otázku bylo přijato hodnocení jako individuální, tzn. někdo konstatoval, že i pětkrát, druhý pro změnu méně. Každý z pedagogů však potvrdil, že problematika počítačů je denně uváděna ve výuce minimálně třikrát. Kromě speciálních předmětů (počítače), kde je výuka počítačů a práce s nimi, hovoří se žáky o případném nebezpečí i v dalších předmětech jako jsou prvouka i další. Sami učitelé záměrně svádějí debatu (v různých předmětech, které se přímo počítačů netýkají) na možná řešení prostřednictvím moderních médií a technologií, aby znovu mohli mentorovat o případných hrozících nebezpečích. Tím znovu všichni potvrzují: opakování je matka moudrosti.

3. *Domníváte se, že žáci mají dostatečné povědomí o možném hrozícím nebezpečí uživatelům internetu a moderních médií vůbec?*

Odpovědi na tuto otázku nevyzněly jednoznačně. Více než polovina respondentů se shodla na tom, že žáci si hrozící nebezpečí při užívání moderních technologií příliš neuvědomují. Mimo jiné bylo všemi dotazovanými uváděno také gamblerství, jako jeden z prvních typů ohrožení dětí do budoucna. Patologická hráčská závislost je dnes silným psychologickým problémem a mnohdy vyžaduje dokonce léčbu. Od počítačových her je to už jen kousek k výherním hracím automatům a takové závislosti se mladý člověk jen velmi těžko zbavuje. Dalším zmiňovaným faktem gamblerství bylo narušení psychické rovnováhy při vývoji dítěte a mládeže vůbec. Ta se projevuje narůstající brutalitou, fyzickým napadáním slabších spolužáků, jejich šikanováním apod. Opět se jedná, podle pedagogů, o modely chování převzaté z počítačových her, jejichž obsah tvoří bojové a válečné scény násilné

povahy. Dítě si mnohdy neuvědomuje, že to co je v počítači se nedá používat v životě v běžné společnosti, přesněji mezi spolužáky a ostatními vrstevníky.

4. Je podle vás současná prevence dostačující?

Prevence, podle většiny odpovídajících, není dostatečná, protože jen málo se uvádějí praktické příklady ze života osob, které už některé nebezpečí moderních médií poznaly na vlastní kůži. Z občasných vzájemných debat pedagogů vyplývá, že by bylo vhodné, aby děti takovou osobu poznaly a měly možnost si s ní porozprávět o příčinách, které vedly k jejímu ohrožení. Dalším důkazem je, že většina dětí slyšela o Lince bezpečí poprvé ve škole a to v nedávné době.

5. Zažili jste v praxi, že měl některý žák podezření na některý typ hrozícího nebezpečí?

Prozatím ne, ale co není, může být. Zatím jsme tuto problematiku s našimi žáky nemuseli řešit, shodli se všichni odpovídající.

6. Řešili jste už tuto, nebo podobnou problematiku s rodiči?

Rodina je první instance, takže pokud bychom zachytili jakoukoliv informaci týkající se ohrožení našich žáků, předali bychom ji rodičům. Jediným řešením by byl osobní pohovor s nimi a zvýšená péče o dítě v podobě sledování jeho počínání v domácnosti, kontrola počítačů a přímý dozor (vizuální) pokud bude dítě trávit svůj volný čas u PC. Určitě bychom rodičům doporučili, aby s dětmi hovořili nejen o počítačích, ale i o ostatních – všedních – záležitostech, které se uváděných hrozeb vůbec netýkají. Zdá se, že v poslední době je mezilidská komunikace i v rodině dost hodně omezená a to snahou rodičů o ekonomické zajištění rodiny a na výchovu svých potomků jim pak zbývá jen málo času. Většinou otce a matku suplují starší sourozenci nebo prarodiče. A to je opravdu nedostačující.

Diskuze

Celá diplomová práce byla věnována ohrožení a nebezpečí, kterým jsou vystaveny děti primárního stupně základní školy (ale také nezletilá mládež) – uživatelé počítačů a internetu, chytrých mobilních telefonů a dalších moderních médií a techniky.

Po zpracování teoretické části, následném průzkumu a analýze získaných dat bylo zřejmé, že nejmladší uživatelé internetu prozatím nemají představy o reálném nebezpečí, které jim hrozí při jeho užívání. Tuto skutečnost potvrdily i rozhovory s učiteli žáků, kteří se průzkumu zúčastnili. Bylo konstatováno, že prevence proti možným internetovým hrozbám není dokonalá, a že mladým uživatelům chybí určitá „počítačová kultura“ při užívání internetu a dalších moderních médií. Pedagogové vidí řešení této situace v tom, že by bylo zapotřebí věnovat se žákům v této oblasti výuky důsledně už od 1. třídy, a to bez rozdílu, zda je dítě majitelem vlastního počítače nebo má k němu přístup pouze doma nebo ve škole. Největší úsilí pedagogů však směřuje k „počítačové kultuře“ a to i ve spolupráci s rodiči žáků, kdy na třídních schůzkách by nikdy nemělo být opomenuto rodičům připomenout, jaké potenciální hrozby může vyvolat nevhodné jednání jejich dětí při práci na počítači (internetu). Zřejmě nejvážnější hrozbou přitom zůstává kybergrooming, kdy děti „prožívají“ online přátelství s neznámou (anonymní) osobou – mnohdy s neblahými důsledky. Mezi opatření, která by měla zabránit podobným excesům bezesporu patří základní rodičovská kontrola, s kým dítě sdílí svoji online konverzaci, také online hry, u kterých navázání mnohdy nebezpečných známostí může nastat. Rodiče by měli mít přehled o přátelích svých dětí na facebooku a dalších sociálních sítích a občas se svými potomky hovořit v rámci prevence o zbytečně nadsazeném užívání a zařazování citlivých informací (o rodině, sourozencích, foto z dovolené, o vlastním soukromí) na sociální sítě. Je zapotřebí, aby si všichni neustále uvědomovali, že každý „agresor“ zůstává neustále anonymní a svoji identitu může upravovat podle svých vlastních potřeb. To znamená, že například padesátiletý agresor se může osmileté dívce představit rovněž jako osmiletá dívka, která má stejné zájmy jako potenciální oběť. Další kroky agresora už nemusí využívat změny identity, ale k těm dochází v momentě, kdy získává myšlení své oběti pod svoji vlastní kontrolu. V tomto okamžiku se dá dalšímu ohrožení zabránit, pokud dítě uvědomí svoje rodiče, učitele, přátele nebo se přímo obrátí na Linku bezpečí. Linka bezpečí je pro oběti kyber- hrozeb zřejmě nejsnazším řešením nepříjemné situace, protože je přísně anonymní a každý jedinec, který ji

kontaktuje, se setká s fundovanými radami a odpověďmi, případně dalšími kroky, co podnikat, lidí, kteří mají dlouholeté zkušenosti v oboru a kteří dokáží poskytnout důležité informace, co v případech ohrožení dělat a jak se zachovat. Většinou pracovníci Linky bezpečí podají přesný návod jak postupovat, ale také doporučení, že by se měl postižený jedinec se svým problémem svěřit rodičům nebo učitelům ve škole. Teprve po projednání celého problému je zapotřebí pečlivě zvážit, zda bude celá nepříjemnost předána k šetření policii.

Zřejmě by stálo za zvážení poskytnout pedagogům vybraná speciální školení z oblasti psychologie, která by se zabývala ohrožením dětí a mládeže kyber- hrozbami. Výsledky by jistě byly velmi pozitivní, protože při hlubším studiu některých teoretických materiálů mohl vzniknout případný návod k rozpoznání případných hrozeb agresory, ať už se jedná o kyberstalking, kybergrooming, kybersexualitu a další podobné.

Samostatnou kapitolou ohrožení dětí a mládeže je nadměrné časové využívání počítače a internetu a hraní online her. Tento druh moderní zábavy má při jejím dlouhém provozování velmi špatný vliv na psychických i fyzický vývoj dítěte. Z hlediska psychiky je dítě zcela vyčerpáno, což se projevuje celkovou tělesnou únavou. Také jeho myšlení se mění a v některých faktorech je téměř nesouměřitelné s psychickým vývojem normálního (na hrách nezávislého) dítěte. Závislost na online hrách se projevuje zvýšenou agresí a vypěstováním si pozice patologického hráčství (gamblerství), tedy stavu dítěte, v němž se dostává do závislosti, která může mít za následek takové narušení psychiky, že dítě musí podstoupit léčbu ve speciálních psychiatrických zařízeních. Ohrožení fyzického zdraví je rovněž zřejmé a to především u zraku, ale i u celkové tělesné konstituce. V případě hráčské závislosti dochází k poškození páteře, kloubů, dítě omezuje příjem potravy, získává nezdravou barvu pokožky. Dochází u něho k celkovému vyčerpání organismu. Patologické hráčství u dětí a mládeže může v pozdějším věku přerůst až k závislosti na výherních hracích automatech, případně jiných hazardních hrách.

V tomto ohledu mohou pozitivně na děti působit rodiče, kteří budou kontrolovat délku setrvání svého dítěte u počítače a stanoví mu denní režim tak, aby svůj volný čas dokázalo rozdělit na pobyt venku a u počítače. Víkendové dny dětí by měly být prožívány vyloženě venku, při různých sportovních, turistických a jiných aktivitách.

Navrhovaným řešením ze strany pedagogů je vyčlenění časového úseku (10 minut) v některé vyučovací hodině (období 1 x za týden), kde by se o hrozbách a nebezpečí ze strany moderních médií se žáky hovořilo, a tím by výrazně vzrůstala jejich „počítačová gramotnost a kultura“.

Závěr

Hlavním výzkumným úkolem/cílem bylo zjištění a ověření skutečnosti, zda žáci primárních škol jsou opravdu natolik ohrožováni moderními médii, že jim hrozí frustrace ze sexuality a násilí, kterých mohou být svědky nebo dokonce samy účastny prostřednictvím internetu, online počítačových her nebo sledováním nevhodných webových stránek, televizních pořadů, případně čtením pornografických časopisů a dalších tiskovin se sexuální tematikou nebo tematikou násilí. **Cíle diplomové práce byly splněny.** Její autorka dospěla při studiu teoretických materiálů a po provedené analýze odpovědí průzkumného šetření, že všichni uživatelé moderních médií jsou ohroženi nebezpečím, které přináší tzv. online spojení s okolním světem v podobě kyberšikany, kyberstalkingu, kybergroomingu a dalších, již několikrát zmiňovaných. Patříčné závěry vyvodila po *objasnění dílčích cílů, kterými byly příčiny a důsledky jednotlivých nebezpečí, stav a znalosti „počítačové kultury“ žáků primárního stupně základní školy, posouzení vlastních rizik rodiči a pedagogy a prevence proti případnému ohrožení respektive případnému napadení.* Provedený průzkum odhalil nedostatky při výchově dětí a to již od jejich nástupu do školy. Byl proveden návrh, aby se výuka zabývala počítačovou problematikou hned od 1. třídy, i když by její podstata spočívala v teorii a metodice, než vlastním, praktickým používáním počítačů při výuce. Praktické zvládnutí moderních médií zvládají žáci primárního stupně mnohdy lépe, než jejich pedagogové a rodiče. Je to způsobeno tím, že znalosti jsou přenášeny prostřednictvím vrstevníků a starších sourozenců, kteří své dovednosti získali na stejném základě. Moderní doba si téměř vynutila, aby už předškolní děti dokázaly samy zvládat mobilní telefony a počítače (většinou z důvodů vlastní kontroly rodiči). V tomto ohledu však u „základů“ existuje absence upozornění na možná nebezpečí při online komunikaci s okolním světem.

Po celou dobu provázela autorku diplomové práce hypotetická otázka, zda mohou moderní média u dětí změnit i způsob jejich myšlení, který by měl odpovídat jejich mentální vyspělosti. I naplnění dalšího dílčího cíle potvrdilo, že současná generace žáků primárního stupně základní školy je ohrožena ve svém myšlení, protože online počítačové hry mohou mít neblahé následky na dětské myšlení, jeho představivost a fantazii, že to si mnohokrát neuvědomí nesprávnost svého jednání, protože se realitu, kterou vidí v počítačových hrách snaží přenést do svého reálného světa. Jako příklad se dá uvést ten, z nedávné doby, kdy

sedmi osmiletí chlapci v jihlavské ZOO ubili kameny plameňáka. I oni, jak bylo později prokázáno policisty, jsou pravidelnými hráči online počítačových her.

Posledním dílčím úkolem se staly možnosti vlivu rodinné a pedagogické výchovy žáků primárních škol, aby negativní vlivy moderních médií byly odstraněny nebo alespoň částečně eliminovány. Pedagogové při kvalitativním šetření (rozhovorech) nabídli pár možných opatření (kontakt s rodiči na třídních schůzkách a upozornění na hrozící internetové nebezpečí) – sledování svých dětí pokud jsou u počítačů doma, debaty o možnostech útoků zvenčí na jejich osobu a soukromí apod. Snaha o vytváření „vyvážených časových podmínek“ pro dobu u počítače a dobu strávenou jinými aktivitami, apod.

Je zřejmé, že v této problematice bude zapotřebí vyvinout ze strany rodiny i školy zvýšené úsilí, aby se naše děti a mládež nestaly obětí kyber- kriminality, jak by se počítačové hrozby daly jednoduše označit.

Seznam použité literatury

BEDNAŘÍK, Petr, Jan, JIRÁK a Barbara, KÖPPLOVÁ: *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 439 s. Žurnalistika a komunikace. [ISBN 978-80-247-3028-8](#).

DISMAN, Miroslav: *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2000, s. 41.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena: (2004). *Psychologický slovník*. Praha: Portal.

HARTLOVÁ, Helena: Skills for the millenium: The three X's. Mamamedia 21st Century Learning

HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum*. Portál 2016, s. 96. ISBN 97-880-26209-829. S. 440

HULANOVÁ, Lenka: (2012a). *Internetová kriminalita páchaná na dětech: Psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton.

HULANOVÁ, Lenka: (2012b). *Internetová kriminalita páchaná na dětech*. Nепublikovaná rigorozní práce. Praha: Univerzita Karlova.

KRČMÁŘOVÁ, Barbora a kol. (2012). *Děti a online rizika*. Sborník studií. 1. vyd. Praha, S. 180, ISBN: 978-80-904920-3-5.

PIAGET, Jean a INHELDEROVÁ, Bärbel: (1970). *Psychologie dítěte*. Praha: SPN.

REICHEL, Jiří: *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*.

SOCIAL GROOMING, 2011

ŘÍČAN, Pavel: (1989). *Cesta životem*. Praha: Panorama.

VÁGNEROVÁ, Marie: (2000). *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portal., s. 38).

VÁGNEROVÁ, Marie: (2005). *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.

VELIČKOVÁ, Lenka: (2009). *Internetová kriminalita zaměřená proti dětem*. Nepublikovaná diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova.

VOLEK, Jaromír, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara: 2006. „Mediální studia: Východiska a výzvy.“ Pp. 8-19 in *Mediální studia, 1*.

SESAM WORKSHOP (2010)

Elektronické zdroje

BOCJJ, P. (2002). Bocjj, P. (2002). *Corporate Cyber stalking: An Invitation to Build Theory. First Monday*. [online]. [cit. 2012–01–29]. Dostupné na WWW: http://firstmonday.org/issues/issue7_11/bocjj/index.html.

Agresori mají propracovaný styl, jak na internetu ovládnout děti, ukazuje nový výzkum. [online]. [Cit. 7. 2. 2017]. Dostupné na: <https://www.seznam.cz/zpravy/clanek/agresori-maji-propracovany-styl-jak-na-internetu-ovladnout-deti-ukazuje-novy-vyzkum-15768>.

Cyberstalking: praktické ukázky. (2008). [online]. In *E-bezpečí*. [cit. 2012–01–29]. Dostupné na WWW: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/stalking-a-kyberstalking/127-44>.

Češi se nejčastěji připojují k internetu pomocí bezdrátové technologie wi-fi. [online]. [Cit. 10. 1. 2017]. Dostupné na WWW. <http://www.novinky.cz/clanek/162196-cesi-se-nejcasteji-pripojuji-k-internetu-pomoci-bezdratove-technologie-wi-fi.html>.

České děti jsou v přístupu k internetu liberální, proto zranitelné, říká studie. [online]. [Cit. 10. 1. 2017]. Dostupné na WWW. <http://www.rodice-a-deti.cz/ceske-deti-jsou-v-pristupu-k-internetu-liberalni-proto-zranitelne-rika-studie>.

Nebezpečný trend. Mladí Češi si stále častěji posílají nahé fotky. [online]. [Cit. 7. 2. 2017]. Dostupné na <http://www.info.cz/magazin/nebezpecny-trend-mladi-cesi-si-stale-casteji-posilaji-nahe-fotky-4312.html>. Autor: REFLEX.CZ - 7. února 2017

Internet a technické novinky. [online]. [Cit. 10. 1. 2017]. Dostupné na WWW. http://technet.idnes.cz/sw_internet.asp?r=sw_internet&c=A050330_113519_sw_internet_brz.

JOHNSONOVÁ, G. (2006). *Internet Use and Cognitive Development: a theoretical framework, E-learning*. [online]. In Volume 3, Number 4. [cit. 2012–02–18]. Dostupné na WWW: http://www.wwwords.co.uk/pdf/validate.asp?j=elea&vol=3&issue=4&year=2006&article=7_Johnson_ELEA_3_4_web.

KOPECKÝ (2008b). *Cyber Grooming*. [on-line]. [cit. 2009–8–15]. Dostupné na WWW: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/42/35/lang.czech/>.

KOPECKÝ, K. (2008a). *Případy cyber groomingu I*. [on-line]. [cit. 2009–8–15]. Dostupné na WWW: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/112/35/lang.czech/>.

KOWALSKI, et al, (2008). Kowalski, R., Limber, S., Agatston, P. (2008). *Cyber bullying: Bullying in the Digital Age*. in SBORNÍK, 2012, s. 91 USA: Blackwell Publishing Ltd. Online Grooming. (2003). *My secure cyberspace*. [online]. [cit. 2012-01-29]. Dostupné na WWW: <http://www.mysecurecyberspace.com/encyclopedia/index/online-grooming.html>.

RECOGNISING GROOMING, (2006). Recognising Grooming. (2006). *Cyber wellness*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné z WWW: http://www.fkbko.co.uk/root/Parents/cyberwellness/Sexual_health/adults_recognising_grooming.htm.

SAFERINTERNET.CZ, (2009c). Saferinternet.cz. (c2009). *Šikana a kyberšikana*. [on-line]. [cit. 2009-09-19]. Dostupné na: WWW: <http://proti-sikane.saferinternet.cz/sikana-a-kybersikana>.

YARTO, C. (2009) *Las Nuevas Tecnologías y su impacto en el desarrollo de habilidades en los niños*. [online]. [cit. 2012-03-12]. Dostupné na WWW: <http://www.gmjei.com/journal/index.php/hip-text/article/viewFile/210/194>.

KOPECKÝ, Kamil., Centrum PRvoK. Online poradna na portálu E-Bezpečí pro oběti kyberšikany. [online]

www.saferinternet.cz

www.internethotline.cz

www.pomoconline.cz

www.e-bezpeci.cz

www.linkabezpeci.cz

www.horkalinka.cz

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – **Respondenti 2. ročníku ZŠ**

Tabulka č. 2 – **Respondenti 3. ročníku ZŠ**

Tabulka č. 3 – **Respondenti 4. ročníku ZŠ**

Tabulka č. 4 – **Respondenti 5. ročníku ZŠ**

Tabulka č. 5 – **1. Máte svůj osobní počítač?**

Tabulka č. 6 – **2. Máte svůj mobilní telefon/tablet?**

Tabulka č. 7 – **3. Používáte mobilní telefony/tablety často?**

Tabulka č. 8 – **4. Slyšeli jste slovo šikana?**

Tabulka č. 9 – **5. Už jste slyšeli výrazy: Kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking, kybersexualita, gamblerství?**

Tabulka č. 10 – **6. Myslíte, že kyberstalking (stalking a další) jsou trestné**

Tabulka č. 11 - **8. Využíváte počítač k učení?**

Tabulka č. 12 - **9. Co nejčastěji na počítači používáte?**

Tabulka č. 13 - **10. Chtěli byste v budoucnu pracovat na počítači?**

Tabulka č. 14 - **11. Používá váš počítač doma i jiná osoba (bratr, rodiče, dědeček, babička)?**

Tabulka č. 15 – **12. Kolik hodin strávíte denně u počítače? (Nabídka poskytovala několik variant odpovědí).**

Tabulka č. 16 – **13. Už vás někdy na počítači nebo mobilním telefonu kontaktovala cizí osoba?**

Tabulka č. 17 – **14. Znáte Linku bezpečí?**

Tabulka č. 18 – **15. Reagovali byste, kdyby vás přes počítač (mobil) oslovila cizí osoba?**

Tabulka č. 19 – **16. Chtěli byste ji osobně poznat?**

Tabulka č. 20 – **17. Posíláte často svoje fotografie prostřednictvím svého počítače?**

Tabulka č. 21 – **18. Máte hodně přátel na facebooku?**

Tabulka č. 22 - **19. Kolik hodin strávíte denně na Facebooku?**

Tabulka č. 23 - **20. Když se vám na webu objeví otázka: Je vám 18 let? Kliknete ano, že je vám 18, nebo kliknete na možnost ne?**

Tabulka č. 24 – **21. Zkoušeli jste se seznámit prostřednictvím počítače?**

Seznam grafů

Graf č. 1 k otázce č. **1. Máte svůj osobní počítač?**

Graf č. 2 k otázce č. **2. Máte svůj mobilní telefon/tablet?**

Graf č. 3 k otázce č. **5. Už jste slyšeli výrazy: Kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking, kybersexualita, gamblerství?**

Graf č. 4 k otázce č. **6 - Myslíte, že kyberstalking (stalking a další) jsou trestné?**

Graf č. 5 k otázce č. **8. Využíváte počítač k učení?**

Graf č. 6 k otázce č. **9. Co nejčastěji na počítači používáte?**

Graf č. 7 k otázce č. **11. - Používá váš počítač doma i jiná osoba (bratr, rodiče, dědeček, babička)?**

Graf č. 8 k otázce č. **12 - Kolik hodin strávíte denně u počítače? (Nabídka poskytovala několik variant odpovědí).**

Graf č. 9 k otázce č. **15 - Reagovali byste, kdyby vás přes počítač (mobil) oslovila cizí osoba?**

Graf č. 10 k otázce č. **16 – Chtěli byste ji osobně poznat?**

Graf č. 11 k otázce č. **17 – Posíláte často svoje fotografie prostřednictvím svého počítače?**

Graf č. 12 k otázce č. **18 – Máte hodně přátel na facebooku?**

Graf č. 13 k otázce č. **20 – Když se vám na webu objeví otázka: Je vám 18 let? Kliknete ano, že je vám 18, nebo kliknete na možnost ne?**

Graf č. 14 k otázce č. **21 – Zkoušeli jste se seznámit prostřednictvím počítače?**

Seznam příloh

Příloha č. 1 – **Dotazník.**

Příloha č. 2 – **Ohrožení nejmladších uživatelů internetu.**

Příloha č. 3 - **Média radí, jak odrazit nebezpečí na internetu.**

Přílohy

Příloha č. 1 - Dotazník

Třída: Chlapec/dívka					
Poř.	Otázka	Ano	Ne	Nevím	Někdy
1.	Máte svůj osobní počítač?				
2.	Máte svůj mobilní telefon/tablet/?				
3.	Používáte je často? a) každý den b) každou hodinu c) jenom někdy, když potřebuji				
4.	Slyšeli jste slovo šikana? Vysvětlete.				
5.	Už jste slyšeli výrazy: a) kyberšikana? b) kybergrooming? c) kyberstalking? d) kybersexualita? e) gamblerství? Vysvětlete.				
6.	Měli jste možnost sledovat stránky s pornografickým obsahem? Pokud ano, kde? a) počítač b) mobil c) televize d) časopis e) DVD, video				
7.	Myslíte, že kyberstalking (stalking a další) jsou trestné?				
8.	Slyšeli jste slovo hacker? Vysvětlete.				
9.	Využíváte počítač k učení?				
10.	Co nejčastěji na počítači používáte? a) hudbu b) hry c) filmy d) Facebook, ICQ, apod. e) jiné - upřesněte				
11.	Chtěli byste v budoucnu pracovat na počítači?				
12.	Používá váš počítač doma i jiná osoba (bratr, rodiče, dědeček, babička)?				
13.	Kolik hodin strávíte denně u počítače? a) 1 hodinu b) 2 - 4 hodiny c) 5 a více hodin				
14.	Už vás někdy na počítači nebo mobilním telefonu kontaktovala cizí osoba? Kdy? Vysvětlete.				

15.	Znáte Linku bezpečí?				
16.	Reagovali byste, kdyby vás přes počítač (mobil) oslovila cizí osoba?				
17.	Chtěli byste ji osobně poznat? Proč? Vysvětlete				
18.	Posíláte často svoje fotografie prostřednictvím svého počítače?				
19.	Máte hodně přátel na facebooku, nebo jiných sítích?				
20.	Jak často je za 1 den využíváte? a) 1 hodinu b) 2 - 4 hodiny c) 5 a více hodin				
21.	Když se vám na webu objeví otázka: Je vám 18 let? Kliknete ano, že je vám 18, nebo kliknete na možnost ne? Proč? Vysvětlete.				
22.	Zkoušeli jste se seznámit prostřednictvím počítače?				
Poznámky/vysvětlivky:					

Příloha č. 2 – Ohrožení nejmladších uživatelů internetu. Nedávného průzkumu Univerzity Palackého v Olomouci se zúčastnilo téměř 30 tisíc dětí a mládeže.

„Více než polovina dětí a -náctiletých komunikuje na internetu s neznámými lidmi. A to přesto, že drtivá většina jich to vnímá jako nebezpečné. Až čtyřicet procent dětí pak zná situaci, že je neznámý osloví s žádostí o schůzku v reálném světě. A více než polovina z takto oslovených dětí na schůzku skutečně vyrazí.“ (online.www.info.cz). Vyplývá to z údajů výzkumu Univerzity Palackého v Olomouci, který pracoval s výpověďmi bezmála 30 tisíc dětí a dospívajících ve věku od deseti do sedmnácti let.

„Agresori mají velmi propracovaný systém, jak s dětmi manipulovat. Dokážou si velmi precizně pohlídat, aby jejich komunikace zůstala utajená. Nechají si přesně popsat, jestli lze na monitor třeba vidět z kuchyně. A pak systematicky navazují svou oběť na sebe pod falešnou identitou,“ varuje vedoucí Linky bezpečí Peter Porubský.

Výzkum ukázal a potvrdil skutečnost, že tisíce dětí posílají po internetu svou obnaženou fotku a každé druhé bylo šikanováno.

Přes třicet procent dětí má zkušenost s tím, že je neznámý člověk požádal, aby jejich konverzace zůstala „jejich tajemstvím“. A pak z nich vylákal třeba osobní údaje nebo fotky. I proto má desetina dětí zkušenost s tím, že se na internetu objeví jejich fotka, kterou na síť nahrál někdo jiný než ony samy. I to je jedna z forem kyberšikany, s níž má zkušenost každé druhé dítě.

„Počet volajících na Linku bezpečí kvůli různým formám kyberšikany se od roku 2007 zdesetinásobil. Základní radou pro rodiče je mluvit s dětmi, mluvit o nebezpečích, která nové technologie přinášejí. Určitě je to pro mnohé lidi obtížné, protože jsou jim tyto technologie cizí, ale nelze se jim úplně vyhnout,“ míní Porubský (Tamtéž, online.www.info.cz).

Příloha č. 3 - Média radí, jak odrazit nebezpečí na internetu. Studio Seznam Zprávy: Jaké hrozby se skrývají na internetu?

900 tisíc dětí ve věku od 6 do 15 let se denně v Česku připojuje k internetu. Co všechno jim v on-line světě hrozí a jak se tomu bránit? Bezpečnému chování na internetu a především kyberšikaně u dětí či jak jí předcházet se věnovalo v lednu i speciální studio Seznam Zprávy s experty na bezpečnost Filipem Chytrým a Martinem Kožíškem, manažerem pro internetovou bezpečnost Seznam.cz nebo Petrem Porubským z Linky bezpečí.

Třetina dětí se setkala s tím, že je neznámý člověk požádal, aby vzájemnou komunikaci tajily. „*Bylo to pro přítele... Machroval jsem svalama před nějakou kočkou... Poslal mi taky fotografii...*“ To jsou nejběžnější důvody, které děti a náctiletí uvádějí, proč po internetu někomu poslali částečně nebo zcela odhalenou fotku. A ačkoliv to naprostá většina dětí považuje za riskantní, udělalo to bezmála 13 procent z nich. Vyplývá to z výzkumu Univerzity Palackého v Olomouci mezi 28 tisíci školáky ve věku deset až sedmnáct let.

Nejen takto se vystavují mladí riziku kyberšikany. Tu podle získaných dat zažilo každé druhé dítě. Třetině dotázaných se někdo naboural na některý z účtů internetových služeb, stejně tak třetina čelila verbálním útokům na síti, šestina byla ponižována kvůli fotce, krádež identity poznalo na 14 procent respondentů a osm procent dokonce zažilo vydírání. A čísla nadále rostou. Svůj podíl na tom má stále větší počet mobilních telefonů s internetem. V páté třídě ho mají podle průzkumu tři z pěti žáků. V deváté pak chybí jen jednomu z pěti. Školáci jsou navíc stále méně opatrní. Více než polovina z nich komunikuje po internetu s neznámými lidmi. Přes 40 procent pak zná situaci, kdy je neznámý požádá o schůzku. A bezmála 55 procent z takto oslovených na schůzku skutečně dorazilo. V roce 2013 to bylo o pět procent méně.

Jak děti vést k bezpečnému chování na síti? A jaká nebezpečí jim krom šikany hrozí? O tom jsme hovořili ve speciálním studiu Seznam Zprávy ke Dni bezpečnosti na internetu s expertem na bezpečnost Filipem Chytrým, který aktuálně působí v Silicon Valley, Martinem Kožíškem, manažerem pro internetovou bezpečnost Seznam.cz nebo Peterem Porubským z Linky bezpečí.

V rámci kampaně za bezpečnější chování na internetu zveřejnil Stream celý záznam představení #jsiuser pražského Studia Ypsilon, které vychází z příběhu prvního českého youtubera a také oběti chorobné závislosti na internetu Michala Kolesy.

„Každé druhé dítě se na internetu setkala s tzv. kyberšikanou. Polovina z nich přiznává, že na internetu komunikuje s osobami, které vůbec nezná. 10 procent dětí se setkala

na internetu s vydíráním,“ konstatuje odborník na bezpečnost dětí na internetu Martin Kožíšek.

Kyberšikana je soubor několika jevů prozvánění – průnik na účet nebo vydírání. Kyberšikana většinou vzniká jako nějaký žert, který druhá strana nepochopila a jeho metodou je nátlak. Kyberšikana spoléhá na to, že člověk není obezřetný a že se neumí bránit. Je dobré uvědomit si, kam klikáme a kam vkládáme své osobní údaje, s kým na internetu kamarádíme. Kyberšikana může být způsobena i tím, že se rozejdu s partnerem nebo kamarádem a on má moje nějaké intimní foto, a protože se se mnou nechce rozejít, tak řekne, že je zveřejní a tím způsobem mě začne vydírat.

Co se proti tomu dá dělat, když už se to dostane do tak pokročilé fáze?

„Určitě nepřistoupit na hru útočnicka. Neodpovídat mu, a přitom si jeho výhružky uchovávat (zálohovat), aby proti němu bylo co nejvíce důkazů. S těmito důkazy se pak obrátit na policii nebo na správce webových stránek. Ne vždy je nutné volat policii, to jen v případě, že jste ohroženi na životě. Mnohdy stačí domluva mezi dětmi, respektive dětmi a rodiči. Více stupňů může mít vydírání v případě dospělých. Tady už je zapotřebí informovat policii.“

Co právě pozice, v takových případech, rodičů. Ne, že by je měli pořád kontrolovat, ale jak je mají poučit a jak mají postupovat, aby svým jednáním nezavdávaly příčinu? Jak mají svoje děti poučit?

„Kontrolovat pubertáka, to nemá smysl. Tady opravdu záleží na vzájemné důvěře. U dětí ve věku od 10 let se teprve vytváří ono riziko, kdy umí samostatně komunikovat na počítači, tak je dobré znát jejich hesla do přístupových sítí, ověřovat si, jak třeba používají webovou kameru. Na jaké stránky chodí na mobilním telefonu, a s kým vůbec komunikují. Je dobré s dětmi hovořit o tom, s kým se vlastně na internetu stýkají a jaké materiály po něm odesílají.“

Pokud jsem právě takové dítě v tom průšvih, jak bych měl postupovat?

„Upřímně řečeno: pokud je na dítě vyvíjen veliký nátlak, tak za rodičem nebo učitelem jde teprve, až když mu teče do bot, takže když mu třeba někdo hackne účet nebo mu píše nějaké vulgární zprávy, tak to dítě nejprve řeší se svými vrstevníky, teprve pak se obrací na rodiče nebo učitele. Ale to už většinou bývá pozdě. Tady pak stojí za úvahu, zda nebude lepší celou událost oznámit policii.“ (online.Seznam-zpravy.cz)

